

MINISTRY OF EDUCATION

Republic of Ghana

TEACHING SYLLABUS FOR DAGAARE (SENIOR HIGH SCHOOL 1-3)

Enquiries and comments on this syllabus should be addressed to:

The Director
Curriculum Research and Development Division (CRDD)
Ghana Education Service
P. O. Box 2739
Accra
Ghana

Tel: 021-683668
021-683651

DAGAARE KOKORE ANE O YIPOGÉ SELABOSERE

DABAÑKOROJ

KYEGYUOBU: A gane ña poo toma e la “The new Educational Reform Syllabus Review Committee (NERSRC)” toma leepereeroo nañ e a “new Educational Reform Implementation Committee” yelnyerre nañ yi “CRDD”. A “NERIC” yelnyeraa wuli ka zannoo ne kannoo dèle a selabosere nañ na daane karembiiri ej ña ba mañ tōo de zannoo maale ne yele ba lañkpeebó poó. A yelnyeraa ña boora la selabosere nañ na tee a karembiiri hakelé, a e ka ba yeq yuoro ka ba mañ booró yelpaapa zannoo.

A DAGAARE KOKORE ANE A YIPOGÉ WULUU ANANSO

Kokore ba e yelyaga yon bone, o e la gama daga nañ taa te yipogé, teerón/teeré, bommaale góolón, teenéé ane tēē-e-yeltarre zaa nañ be o poó. Kokore e la booree zaa yelsoglaa nañ mañ Nyogé noba lantaa, a la e sori ba nañ mañ tu a veq ka a booró wullo ba baapaaba a ba yipogé ne ba lesiri.

Yipogé mañ wullo la le boore ña nañ da waa, le ba nañ waa bee le ba nañ na waa-nendaare kanya.

A Dagaare kokore ane te yipogé zannoo paa na

- (i) soñ la a karembiiri ka ba bañ a kokore meeronj, o yelibu ka a senj.
- (ii) a veq ka ba nimmie yuo, ka ba de a góolón na ba nañ zanne a Dagaare ane yipogé, ka a taa tóna a ba lañkpeebó poó
- (iii) a soñ ka ba bañ kye nóna a ba yipogé yeltuuri ane kyiire a kye soñ ba ka ba toñ a taa.
- (iv) a soñ ka ba bañ ba lañkpeebó, elédi a ne kponnuu yelkpeerrre nañ be ba yie poore ane a tendaa zaa.
- (v) a veq ka ba taa gyereme koro boore yobo kókoree ane ba yipogé yeltarre.

YELNYOGRE YEREE

A zannoo gañye ña boobo la ka o soñ a karembiiri ka ba.

- (i) toñ bañ ba kokore nandaare ne wuobu dolo.
- (ii) maalen bañ a kye nóna a ba kokore ane ba yipogé.
- (iii) Taa pøloo ane a ba kokore zegronj, a ba saakonnoj ane ba yipogé.
- (iv) teerón faa ba nañ taa kyaare ne te yipogé leere.
- (v) Leë bañ ka a te yelwombanj mañ soñ la ka te yel-erre tori ka te net e lañkpeebó noba nomo.
- (vi) Leepereere a te yipogé anañ nañ senj ne sègre emmo

A SELABOSE ÑA WUOBU ANE O MEEROJ

A selabose ña_a yuoni poó poñ ej la bogre anaare.

FOOLAA 1	-	Fonology
FOOLAA 2	-	Kannebañaapare/kokore kyegebo
FOOLAA 3	-	Sègre/sègebo
FOOLAA 4	-	Yelbanyizie/yelkaama ane Yipogé

A bøgre ama wullo la a gøorøj ne yøøja na a Karemboori naø seø ka ba baø a Dagaare køkøre ne a ba yipøge.

FOOLAA 1 - FONOLOGY

A bøge ña kølage la begø naø kyaare yøle yelibu ane yeltuuri mine naø be yøle yelibu saøa

FOOLAA 2 - KANNEBAÑAAPARE

A foolaa ña kølage la kanneteenoo ane kanne-yøøee a laø ne leeroo. O yelnyøgraal ka o la maalen teene kannoo gøorøj ej kye baø daa a kannoo ane kannebañapare ka o do saa. Aseø ka te baø ka a leeroo a vuø ña seø ne la lë bonso, Kannebañapare eø yelnimmizeø ka anaø wa ta yøle leeroo.

FOOLAA 3 - SØGEBO

A foolaa ña meø kølage la køkøre mørø ane yelyagesøgraal søgebo.

FOOLAA 4 - YELBAÑYIZIE/KAAMA

A foolaa ña meø kølage, la yelwombøj – yipøge ane lesiri ane pampana yøle naø ere. A karemboori meø na maø la nyø la gama mine a køkøreñ. Ka ba baø yelbañyizie gyølbo.

WULUU DCLO

A selabose ña taa la hakelteø yelwulli mine naø na soø ka karemboori maø tonø a zannoo toma bamenne. Ama be la a wuluu ne zannoo yel-erre karema ne a karemboori tontonne teemø poø. A teemø ña meø kyaare la a karemboori toma naø kyaare te nyøvøre yeltarre. Karemamine seø ka ba de wuluudøla naø na yuo a karemboori, yøø ka ba töø toø a toma bamenne.

A SELABOSE YELKØLAGRE WUOBU

YELNYØGRE YØRØE

A foolaa kajø zaa maø piili ne la yelnyøgre yøøee. A yelnyøgre yøøee kajø zaa maø wullo la yøø, gøorøj ane yelsonne na a karemboori naø seø ka o baø a kannoo baarøo saøa.

Kanne a yelnyøgre yøøee ña ka a kpe velaa sere ka fo pää piili wullo a foolaa toma. Ka fôø wa wuli a foolaa ña yøle baare, aseø ka fo lamboreñ lës gaa te kanne a yelnyøgre yøøee ña laboreñ. Lës na vøø ka fo baø ka fo sereø tu la a yelnyøgre zaa ka a ta.

FOOLLE ANE ULLI

A selabose seø ej la foolle ane ulli poø. A foolaa kajø zaa maø taa la yembuli. A foolaa kajø zaa meø maø taa la ulli. A foolbile maø taa la yembulii ane gøøloø naø yitaa. A selabose poø ej la teemø (column) anuu Ana la: Foolbile; yelnyøgre pukyaare, yelzanne/yelbulo, Wuluu ane zannoo yeltuuri ane peernyaabo. A teemø ama bigre la a ama a pareø kye!

Teemø 1 - ulli: A yelzu la maø poø ej a ulli poø. Aseø ka fo tu a ulli naø sage biø tu taa lë, ama, ka a karemø teøre ka o na gaø la a ulli mine bare, kye gaa nimmitøore te de a mine wuli ba, kye lës wa puorø meø na waa la velaa.

Teemø 2 - Yelnyøgre Pukyaare: Teemø – 2 meø wullo la yelnyøgre pukyaare naø maø tori ulli zaa.

A yelnyøgre pukyaaraa mañ wullo la yøŋ, gøoløŋ bee yelsonne a karembie nañ sen ka o taa a tøø mannewuli a wuluu ne zannoo baaroo saja. A yelnyøgre Pukyaare mañ piili ne la nambare aseñ 1.3.5 bee 2.2.1. A nambare ama la wullo a sommo yizie "Syllabus Reference Numbers". A namba døndøŋ soba wullo

la selabose sommoyizie. A ayi soba wullo la foølaa, kaa a ata wullo a yelnyøgre pukyaare yizie. Aseñ, 1.3.5 wuli ka foøle – 1, foøbile – 3 ane yelnyøgre Pukyaaraa – 5. Lewaana men 1.3.5 wullo la yelnyøgre Pukyaaraa 5, nañ yi foøbile 3 men nañ yi foølaa 1. A lë wuli ka a selabose sommo yizie namba 2.2.1 wuli ka yelnyøgre Pukyaaraa 1 nañ yi foøbile – 2 men nañ yi foølaa – 2. A selabosere sommo yizie nambare ña la mañ soñ karemataaba/ganzanneba tontonneba. A mañ la tøø soñ la a karema ka o kaa iri gyennoo. Te de foøbile – 2 nañ yi foøle – 2 taa yelnyøgre pukyaaree 2.2.1 a te ta 2.2.5. A karema na pøge boørø ka a o nyonnoo soorebie yi 2.2.3 ane 2.2.4 kye bare a ata na nañ kyere. A ñaa, a karema na lugri la a yelnyøgre Pukyaare nañ be a foølbilii ane a foølaa poø ka a na soñ a wuli bone na bee gøoløŋ na o nañ sereñ wuli a biiri a karendie poø.

Fo na la nyø la ka a yelnyøgre Pukyaare kana zaa mañ kyaare la bon a karembie nañ na tøø toñ a zannoo baaroo saja. A yelnyøgre Pukyaaraa mañ piili ne la "a karembie na too -----"A ñaa wuli ka aseñ ka fo soñ a karembie zaa nañ taa yelwonni ba yeni yeni zaa. A ñaa wuli ka fo taa la a bië bonyeni bonyeni zaa teøroñ. Ka lë soñ ka a biiri yaga tøø bañ a yelnyøgra.

Teemø 3 - Yelkølagre: A 'teemø' ata poø mañ wullo la yelbulo fo nañ kaa iri ana de wuli a karembiiri a foøbile zaa poø. Saña kana a yelkølagre mañ pigi la a yøle zaa fo nañ teøre ka fo wuli. Saña kana meñ, fo na tøø de la yelpaab mine poø a yi lë ye kpezie nañ waa.

Teemø 4 - Wuluu ane zannoo yeltuuri. Yel-erre nañ na soñ ka a karembiiri menne toñ a toma la mañ be a teemø anaare poø. Mo kye ta mañ veñ ka a karembiiri mañ lañ kanna. Yøle nañ na soñ la ka ba meñ mañ poø a wuluu ne zannoo poø. Veñ ka

ba mañ teøre gaa toøre, a taa nyonono, kye bañ yøle eebø a fo wuluu yeltuuri poø. Fo na tøø leere la a wuluu/zannoo yel-erre ayi lë anañ tutaa. Fo na tøø poø la amine meñ ka lë tøø soñ ka karembiiri tøø zanne velaa. Arja te nañ dan wuli lë, a zannoo yelkpoñ la ka a karembiiri tøø de a yøñ na ba nañ zanne na soñ bamenne a sakuri poø ane ba baaroo puorij. A Dagaare kókore ne o Yipøge poø, a yelnimmizeñ la ka a karembiiri tøø bañ yøle yelibu, kye bañ ba yipøge meñ yøle. Kaapøge ziiri mine na pøge be la a foøbilii ka, a señ ka a karema leere a yelnyøgre pukyaare, lë a nañ na soñ ka o yelboøre nyø.

Teemø 5 - Peørnyaabo: Noore-terebo ane toma nañ na soñ a karembiiri peørnyaabo la be a teemø – 5 poø. Peørnyaabo toma ña na tøø waa la noore soorebie, Karendie poø toma, yelyage segrø, karembiiri langbuli toma ane amine kana. Mañ mo kye soore a biiri soorebie, ko ba toma nañ na e ka ba teøre gaa toøre. Ka lë na soñ ka ba yøñ yuo kyaare Dagaare kókore ane ba yipøge. Ka lë sereñ wuli ka ba zanneñ la. A noore – terebo peørnyaabo zaa naane lë. Karema na mo la kye meñ bø o meñse sobie a kuuri a biiri yøñ ka ba sereñ toñ toma wuli ka ba nyøge la a zannoo bøgre ane a gøoløŋ na nañ be a yelnyøgre Pukyaare poø.

Aseñ ka a karema bañ ka a selabose ña ba leere a wuluudøla zie. A paa e la ferebo ka a karema maale wuluudøla o nañ na mañ de wuli ne a foøllaa kana zaa.

YØLE NAÑ MAÑ WULI KA KAREMBIIRI ZAANEE LA (PROFILE DIMENSIONS)

A yøle nañ wuli ka biiri zanneñ da piili la 1998 selabosere waana. A yelwulla kyaare la nensaala yel-erre. A yel-erre nañ gañ bonyeni la mañ wuli ka a karembie zanneñ la. Te na tøø de la eroñ yelbiri nañ are ko yelnyøgre Pukyaaraa. Aseñ A karembie na tøø bigri -----. Ka a karembieñ wa tøø (bigri) yeli a zannoo baaroo saja, lë na wuli ka a karembie la nyø la, yømpaalaa". Ka onañ wa tøø manne, kyoøre iri, tere yelde damanne ane amine taaba wuli ka a karembie sereñ zanneñ la a zannoo baaroo saja.

A I]e waana mej, ka a karembienj wa tōo maale yelē bij, sēgre, wuo yelkpeejaa, a de yelē lantaa wuli ka a karembie seren de la a yempaa baa tono ne toma.

A yelnyogre Pukyaare kaja zaa maj taa la eron yelbiri naq wullo le a karembie yel-erre. "yelē", bon na ba naq na de toq ne toma, ane amine ana la yele na a sakue naq sen ka a boore, kye a ba waa le.

Pampana ja sakue naq wullo teeroj dederes toma yoj kye maj bare a teeroj zuluu toma. A yel ja naq be a sakue poo wuli ka a biiri na tōo maj lees teere la yelē ane sooroo ka a Dagaare kōkōre maj tori ka a sen. Ka tegebo kaja na be a noba naq maj gaa sakuuri baare, asej ka a biiri maj de a yelē na ba naq zanne toq ne toma, a gyelē yelē, a sēgre yelē bij, a kye maj la kuuri ba yelē maale ne yelpaaba. A le senj mej ka ba maj tōo de ba yelē a sēge ne yelpaaba, a tōo sēge yelwiiri, ane dēebaj ane a kōkōre yelkpeglē na zaa.

Yelē naq maj wuli ka nee zannee la maj bigre la yel-erre naq kyaare wuluu, zanno ane peernyaabo. A Dagaare kōkōre ane te yipōge taa la yelē paree ayi naq wuli ka nee zannee la;

Yelē naq wuli ka nee zannee la: (PROFILE DIMENSION).

Yelē ane Banyaapare	-	30%
De yelē toq toma	-	70%

A goōloj Paree anaaare la ama:

Kyellebaajaa pare	-	10%
Kannebaajaapare	-	20%
Yelē yelibu goōronj	-	30%
Sēgebo	-	40%

A yelē naq wuli ka nee zannee la ane goōloj na banj laj la taa. Asej:

Kyelloo - yelē ane yelē tegē bammo.

Kannoo	-	Yelē ane Banyaapare
Yelyaga	-	De yelē toq toma
Sēgebo	-	De yelē toq toma

Kōkōre ne yipōge zanno sej ka taa yel-erre ayi. Ana la "Yelē "ane" de yelē toq toma", ane "Nee na toq de la kyelloo ane kannoo a wuli 'yelē' ane 'de yelē toq toma.'" A de yelē yelibu ane sēgre mej wuli 'de yelē toq ne toma'. Kyelloo ane kannoo waa la "yel-derre goōronj," ka yelibu ne sēgebo mej e"yelē maaloo goōronj". A Dagaare kōkōre ane 0 yipōge zanno poo, ba ba maaleen teenē

Kyelloo yaga a SHS poo bonso, ba maj dōge la a bie ej a kōkōre ne a yipōge na poo. A jaa zuij, "yelyaga yelibu," "kannoo" ane sēgre la ka ba maaleen teenē a selabose ja poo. A Dagaare kōkōre ne o yipōge taa la bigruu ne mannoo ane kōkōgaale naq wuli yelbie munoo. Ama la ka ba boōlo "Kinesics" and "Paralang" naq be a kōkōre poo. Amamine la a goōloj kyelēe nate naq senj ka te de wullo ne "Kyellebaajaapare a karendebilii poo.

Yelē naq wuli ka nee zannee la ane goōloj kaja zaa maj taa la tegroj kaja koo zaa poo maj kyaare wuluu, zanno ane peernyaabo. A bommannaa a puluj kye wullo la yelē naq wuli nimizee na naq senj ka a karema de a ej a o wuluu, zanno ane gyennoo yeltarrej ka nee zannee la ane goōronj. Ka a senj ka

a soj o, o wuluu toma poɔ. Ka a karemaj de a gɔɔrɔŋ parɛɛ anaare ዳaa wa lantaa wuli ka Dagaare kɔkɔre ane o yipoge a sakuri poɔ na seren taa la ዳoobo.

A bommannaas ዳaa wullo la dɔɔgrɔŋ naq be yelɛ naq wuli ka neɛ zannɛɛ la ane a zannoo gɔɔrɔŋ anaare.

Dɔɔgrɔŋ naq be yelɛ naq wuli ka neɛ zannɛɛ ane zannoo gɔɔlɔŋ

Yelɛ naq wuli ka neɛ zannɛɛ la.	Yelderre gɔɔlɔŋ		Bommaale Gɔɔlɔŋ	
	Kyeloo	Kanno	Sɛgre	Yelɛ yelibu
Yelɛ ane Baŋaapare	10	20	-	30
De yelɛ tonj toma	-	-	40	70
Azaa lantaa	10	20	40	100

“Yelɛ” ane “Baŋaapare taa la tegroŋ naq ta 30% ka a “De yelɛ tonj toma” meŋ taa tegroŋ, naq ta 70%, aŋa ama ዳaa a bommannaas ዳaa be a sazuŋ. A teemee baaraaa soba wullo la zannoo gɔɔlɔŋ parɛɛ anaare. A maaloo gɔɔlɔŋ tegroŋ ta la 70%, ka a yelderre gɔɔlɔŋ meŋ ta a 30% tegroŋ. A yelbi-nimmizeere naq kyaare yelɛ naq wuli ka neɛ zannɛɛ la mannoo la ama:

Yelɛ ane Baŋaapare

Yelɛ la na tōo teere, teewuli, bigri, pore, manne, yelbulo, ne teere. Yelɛ la neɛ naq na tōo teere molo le yelkaŋa o naq danj zanne.

Baŋaapare meŋ la neɛ naq na tōo mannewuli, Kyoore iri, leere, leɛ maale sɛge, a tere yelmannewulli, a bonne yeli yeli na naq na banj e. Yelɛpare bammo la le neɛ naq na tōo e banj yelɛ muni, ka yeli e yelyelaa bee foto bee bonseenaan.

De yelɛ tonj toma

A yeli naq wullo ka neɛ zannɛɛ la kyaare la “maaloo”. Le neɛ naq na tōo de yelɛ tonj ne toma aŋa a ama naq be a selabose poɔ. A maj taa la yel-erre yaga kyaare nensaala gyogo. A yeli ዳaa tazie mine la; maaloo, yelɛ welebo, yelbilii de lantaa, ane peernyaabo. Aseŋ ka fo wuli a ama kaŋazaa ka a seŋ. A yelɛ naq wuli ka neɛ zannɛɛ “De yelɛ tonj toma” zaa la lantaa a e a zannoo parɛɛ ዳaa anaare. A ama welebo la be a puliŋ kye:

Maaloo – Neɛ naq na tōo de begre tonj toma, wuluudola, gyelebo aŋe amine kaŋa.

Welebo/Gyelebo – Wuli boma poŋ eŋ bilii bilii, wuli boma teetee, de manne taa, welebo, aŋe amine.

De bombilii lantaa - Neɛ na tōo maale la bompaalaa

De bon teetee lantaa maale bone, a wele, aŋe amine

Peernyaabo – ka neɛ na tōo pugi o to, de bon teetee nandaare manne taa, peere yelɛ, di deme, kpuli yelɛ zu, aŋe amine.

Peernyaabo wuli la neɛ naq na tōo peere yelɛ nyɛ a veelɔŋ bee a tegroŋ naq seŋ le.

Peernyaabo la seŋ ka fo teere gaa töore a gaŋ a yel-erre ama zaa. A ዳaa zuij ka zannezanne maj ba gɛrɛ nimmitoore seŋ ba maj seŋ ka ba peernye yelɛ. Aseŋ ka fo maj danj piili a fo karembiiri a gɔɔlɔŋ ዳaa ka ba ban a wa tōo peere yelɛ nyɛ ba zannoo ዳaa poɔ.

TOMA ZEGRE KAABO SOBIE

Ka kareman na tōo nyonne a biiri velaa, asej ka o kaa iri yelnyøgre Pukyaare nañ seren be a selabose poo. A yelnyøgre Pukyaare ja a selabose poo mañ la bone a karembie nañ sej ka o taa. Ka fōō maale nyonnoo nañ taa a yelnyøgre fo nañ wuli, a nyonnoo ja tō la ka ba boøø. "Criterion – Referenced Test". Gbëe yaga a karema koñ tōo wuli a o nyonnoo yelnyøgre zaa a tæemë a yuoni poo.

A nyonnoo sobie o nañ mañ tu e la: karendie toma, yiri toma, biiri lanpare toma ane amine taaba.

A ama zaa sej ka a kyaare yelnyøgre fo nañ kanne a vuo na poo.

A biiri tombinni meeroj la mañ soj a karema ka o tōo maale nyonnoo soorebie a zannoo vuo napoo (End of Term)

Biiri tombinni meeroj nañ wullo nyonnoo peepare, yelë nañ wuli ka nee zannee la, peepa tegron ane a magre.

Yelë nañ wuli Ka nee zannee la	Peepa 1	Peepa 2	A magre zaa lantaa	Yelë nañ wuli ka nee zannee tegron
Yelë ane Bañaapare	Foolaa A: kaa iri no-iri (soorebie 40) nañ kyaare 1. Yelwombaj 2. Yipoge 3. Kokore bege Foolaa B: Soorebie nañ kyaree kokore bege Foolaa C: Fonology Foolaa D: Leeroo	-	100	60%
De Yelë tonj toma	-	Foolaa A: Segemannaa – (50 magre) Foolaa B: Kannebanjaa pare (20 magre) Foolaa C: Yelbanyizie yelkaama (30 magre) 1. Yelyøllaa (Feroo la) 2. Kaa iri dëebaj bee yelwiiraa	100	40%
A magre zaa lantaa	100	100	200	
Koo zaa poo Tegron	60	40	100	100

Le te nañ na mañ tu peere yelë.

Peepadjendən 1: A peepa ḡa poŋ en la Foolaa anaare. Ka a kajə zaa nyonnoo maŋ kyaare a ama naŋ tu

Foolaa A: (40 marks) A zage na sej ka o taa kaa iri no-iri soorebie (40) naq kyaare yelwombaj, Yipoge ane kokore meræ. A sej ka ba de miti lezaayi ne pie (50 minutes) toq ne a toma.

Foolaa_B: (15 marks) – A zage B mej sen ka o taa soorebie anuu. Ka a kaja zaa maj taa magre ata. Ka a zaa lantaa ta 15 marks.

Foolaa C: (25 marks) Magre lezare ane anuu (25) ayi 'fonology enj]ε. A soorebie na e la ayi, ka a karembiiri kaa iri bonyen:

Foolaa D: (20 marks). Magre lezare (20) a kyaare leeroo. A magre zaa lantaa na e la koo, a sègreti sigi 60%.

Peepa Ayi (2): A peepa na kyaare la le nee naaj na maaj de o yeq a maale yele. A Foɔlaa na magre terebo la ama.

Foolee A: A zage na na kyaare la səgəmənnaa aseñ lətə, yelsəgraa ane amine. Ka a karembiiри kaa iri bonyeni (50 marks)

Foɔlaa B: A soorebie na yi la kannebaŋaapare (20 marks)

Foolaa C: A Foolaa na kyaare la sëgekanneban naq na yi gama naba naq na kanne po. (30 marks).

A peepa ayi na taa la magre 100, a sègre sigi 40%.

A karema naq wullo a SHS 4 biiri sej ka o vəŋ ka ba banj a WASSCE nyoonoo peepare meeroj ane lə ba naq na nare bamenne kyelle ne o. A sej ka fob banj ka, ka fōō seren tuuro a nyonnoo peepare meeroj naq be a sazun kye, fo karembiiri na tōō paase la velaa WASSCE nyonnoo saña.

A WASSCE poɔ, kaa iri nɔ-iri soorebie, ane kannebaajaapare soorebie ane səgemanna magre maŋ e la bonyeni. A nyonnoo maŋ poŋ ej la foɔlaa ayi. A foɔlaa A la kaa iri nɔ-iri soorebie, ka a foɔlaa B meŋ e kannebaajaapare ane səgemanna soorebie. A karema naŋ kanna a yuomo ata (3) biiri sen ka o e o biiri kawane kyaare ne a WASSCE. Ka ba ban o nimmiri a nare go a

Zannoo Vuo (Term) Nyonnnoo

A bommannaan na nañ tuuro, wullo la a zannoo vuo baaroo nyonnoo meeran.

A meeron wullo la a nyonnoo bonyeni nan pon en foole ayi.

A ane B a paa de sakuuri poɔ tombinni.

A zanno vuo na na taala kaa iri no-iri soorebie ane no-iri nmaara.

SHS 2	-	Soorebie 40 ka ba de miti 60
SHS 3	-	Soorebie 40 kaba de miti 60

A peernyaabo a sazun wullo la nyonnoo naq taa foole ayi. Foolaa A la kaa iri no-iri sej ka o taa soorebie pie. Foolaa B mej la segemannaa soorebie naq ta 20. Kanjazaan maj taa la maare 2. Ka a zaa lantaa e magre 40. A karembiiri tombinni maj kollage la a foolle zaa anuu naq be a selabose po. Ka a magre mej yi boma 100, kye ka ba sègre a ka a te sigitta 50% aja a teeme baaraa naq wuli le.

A magre ja naq be a tuulo anuu sobaj mej sej ka ba sègre a ka a te sej a tuulo baaraa magre na. Aneazaa ka a magre zaa lantaa e la 140, a na sègre sigi la 100. A karembiiri areziiri na yi la a sègre sigi magre 100 ja poq.

A na e la nimmizee ka a wuluu sobie ane a biiri tombinni zaa dele lyel naq wuli ka nee zannee la ane gooloy naq be Dagaare po ka neej na maale bibiiri tombinni, kaa iri yelnyogre Pukyaare naq be a selabose yelnyogre po. A selabose yelnyogre pukyaare kanya zaa maj are ko la yel a karembie naq sej ka o banj

Sommo sobie naq kyaare bibiiri tombinni

A yelpaalaa ja "School Based Assessment System (SBA), ona la ka te da boola "Continuous assessment (karembiiri tombinni), la ka te na maj de ton ne toma a yi September 2008. A 'SBA' ja e la yelsoj kanya naq na soj ka zanno kyene velaa. A'SBA' e la yelkanya naq maj sonno a sakuuri po, ka zanno yele kyene velaa.

A maj vey ka a sakuuri tombinni zaa a paaloy po yitaa.

A maj la soj ka a sakuuri tombinni yeltuuri sigi.

Biж begre ka karemamine tuuro ire soorebie ane tomparees

A maj la biж la areziiri a zanno gangyere po.

A maj la biж a biiri magre terebo ane ba areziiri, sobie.

A la wuli begre mine a karemamine naq maj tu a wuli ka a magre serej taa la delloo.

A maj la tee la karemamine hakel kyaare ne le banaj na maalej wuli karembiiri yelkpeene naq be a selabose po.

A 'SBA' paalaa ja na wuli la tombinni 12, kye a bojkoroo da taa la tombinni 33. Ka jaa wuli ka a karemamine toma jmaa baree la. A tombinni 12 taa la toma 1, toma 2, toma 3 ane toma – 4. A toma 1-4 sej ka ba to ja a sakuuri vuo denden (1st term) po, ka a toma 5-8 mej sej ka a toj a sakuuri vuo ayi po (2nd Term), ka 9-12 mej ton sakuuri vuo ata po (3rd Term). A toma bojyeni zaa na maj e la a karembie menj tontonne a kyuu denden baaraa po. A paa wuli ka fo na toj la toma 1, a sakuuri vudenden, a kyuudenden baaraa, a toj toma 5, mej sej ka a toj a sakuuri vuo ayi po (2nd Term) a kyuudenden baaraa, ka a toma ata menj toj a sakuuri vuo ata (3rd Term) a kyuudenden baaraa po. A toma ayi soba e la langbuli kye taa yelnyogre ayi bee ata a karema naq teere ka a waa la tuo. A yelnyogre kaa iri ja na banj waa la anaj naq taa tona. Ka asej ka a karembiiri mo nimmiri a zanno ej. Toma ayi soba menj sej ka o toj a sakuuri vuo denden a kyuuri ayi baaraa saja. Ka a toma ata menj sej ka a karema maj kaa ka a karembie kanya maj toj a toma omeja a kyuuri ata baaraa saja. Toma 4 (8, 12/sej ka a toj a sakuuri vuo na zaa po (the whole term). Azuij ba na ko la sakue zaa tonnoe awae a poj ej ziiri ata a sakuuri vuo kanya zaa po (each term).

A sej ka a karembie maj kaa iri tonnojeni a vuo kanya zaa po. A sakuuri vuo ayi (2nd term) toma na maj e la langbuli toma. A tonnoe ja sej ka a soj karembiiri ka, ba de ba yej ane gooloy ba naq zanne a sakuuri vuo na toj ne toma. Asej yelwiiri segebo, borefø ne Dagaare kokore po, a de Nasasoo ane kuntaaj (science and mathematics) a toj ne toma. A yi a 'SBA' puorij, asej ka a karema de a karembiiri tontonne, a peere nyé a karembiiri bammo naq ta le.

'SBA' toma Maale Emmo

Aseñ ka a 'SHS' karembiiri toj toma nañ kyaare peernyaabo, ane s]ege-wogri ane amine Borefø kókore poç. A sobie ama la na soñ ka a karema maale a toma ama taaba ej.

1. Kyeyuobu	-	20%
2. Nambaj (Bigruu, enfuomo ane amine)	-	60%
3. Zukpulluu	-	20%

Aseñ ka karema wuli karembiiri ka ba baj ka aseñ ka ba maj de bigruu ane a enfuomo ka a soñ ba ka ba tõo sege a kyeyuobu ane a zukpulluu velaa.

A magre na a karema nañ maj tere ayi nyonnoo, yiri toma ane a lañgbuli toma, a zaa lañ la taa e la 60%.

A yelnimmizeø la ka karembiiri zannoo zëge do, ayi te nañ na tes ba, ka ba sege yelwiiri, segemanne ane sege pareø.

Sobie mine nañ kyaare a 'SBA' ña na yi la a 'GES' ta a saakue zaa.

LE TE NAÑ NA DE 'SBA' MAGRE ANE A SAKUURI VUO BAAROO NYONNOO MAGRE LANTAA

A magre zaa lantaa nañ na wuli a karembie arezie na señ la taa. Aja ama 50, ka ama meñ 50. Ka a zaa lantaa wuli a karembie arezie a sakuri vuo nañ. A 'SBA' 30% magre na ba poç a ama a WAEC nañ na de WASSCE nyonnoo poç.

KAREMBIRII AREZIE SOBIE

Ka karemaj wa makerø a karembiiri toma ennø, aseñ ka o wuli sobie na o nañ na tu tere a magre. A maaloo yeltuuri (Marking Schame) Aseñ ka, ka soorebirij taa magre 10, kye ka a soorebiri taa yelbulo anaare, aseñ ka fo tere magre ayi yelbulii zaa. Ka a lantaa e anii. Fo na tõo ko la a karembie a magre ayi na kyelée ayi le o nañ sege a yelbulo ka a tutaa. Ka kaa iri no-iri wa la, fo na tõo maale la magre terebo sobie nañ na soñ ka fo baare wieouñ. Ka a karemaj wa de ka karembiiri tombinni ane a magre terebo sobie tori soñ, ana soma la ka a sakue tuuro a yeltuuri ama a pulij.

A magre terebo sobie a sazuj wullo la le a karembie nañ mo señ. Karemna tõo de la yeljmaara ama meñ pugi ne a karembie.

Grade A:	80- 100%	-	Excellent	1. Taa le
Grade B:	70 – 79%	-	Very Good	2. Fo moë la
Grade C:	60 – 69%	-	Good	3. Na tõo mo garj la le
Grade D:	45 – 59%	-	Credit (satisfactory)	4. Moorø le
Grade E:	35 – 44%	-	Pass	5. Ba taa nimmizeø kaarendieñ
Grade F:	34%	-	Fail	6. Nañ moorø yaga. Ane amine taaba

SINIA HAE SAKUURI (SHS)
DAGAARE KOKORE ANE YIPCGE (ELECTIVE) SELABOSE

YUOMO AYI (SHS1)	YUOMO ATA (SHS 2)	YUOMO ANAARE (SHS 3)
FOOLAA 1: FONOLOGY Foolbile 1: Kōkōre Foolbile 2: Yēlēyelibū Nandaare Foolbile 3: Sēgebīvoonoo ane sēgebo Foolbile 4: Sēgebīnyaane bigruu Foolbile 5: Sēgebīnyaane puobu	FOOLAA 1: FONOLOGY Foolbile 1: Sēgebīnyaane tutaalōj, fogiyiibū ane bōrebo. Foolbile 2: Sēgebidaare bigruu ane a puobu Foolbile 3: voonebie ane nyō-ēremē voonebie Foolbile 4: Kōkōtege	FOOLAA 1: FONOLOGY Foolbile 1: kōkōgaale Foolbile 2: sēgebīnyaanjne kpttaalōj Foolbile 3: sēgebīnyaane voltaa ane sēgebīnyaane yōkretaa. Foolbile 4: naaneboōloo
FOOLAA 2: KANNEBAJJAAPARE Foolbile 1: Kanne ka a kpē (a) Kanne bō yelzu ane yēlē naq tēs (b) Kanne teenaa Foolbile 2: Yelzu Pukyaaraa ane yēlē naq tēs Foolbile 3: Yeldegs Foolbile 4: Leəroo	FOOLAA 2: KANNEBAJJA PARE Foolbile 1: Kanne kaa kpē Foolbile 2: Kanne yērēs Foolbile 3: Yeizu pukyaaraa ane yēlē naq tēs(kannoq) Foolbile 4 sēge gōōloj sobie Foolbile 5 Leəroo	FOOLAA 2: KANNEBAJJAAPARE Foolbile 1: Leərēsroo (a) Kanne bōyelzu ne eebo toma (b) Kanne teeno tommo Foolbile 2: Kyōoroo Foolbile3: Leəroo
FOOLAA 3: SĒGEBO Foolbile 1: Yelbie ganggyere Foolbile 2: Yagroj Foolbile 3: Basagebo Foolbile 4: Yelbiemaaloo Foolbile 5: Yēlē magoo Foolbile 6: Sēgemannaa mannoo, bigruu	FOOLAA 3: SĒGEBO Foolbile 1: Eron kyellaa ane eron nimburē Foolbile 2: Wagre (Pampānāda, pampanā erēgērēlā erē gērē) (Nawagre) Ebaare wagre Foolbile 3: Yuori yeljmaa Foolbile 4: Eron yeljmaa Foolbile 5: Eron kyōntutaa Foolbile 6: Eronwuluu Yeljmaa Foolbile 7: Bigruu Foolbile 8: yelbieganggyere zage pograa zannoo (tagemarre aroozie yelbiteenaa yelbilōōenne Foolbile 9: Sēgemannaa (i) Mannoo (ii) Bigruu (iii) Nōkreeene (iv) Lētē sēgebo	FOOLAA 3: SĒGEBO Foolbile 1: Yelgbōge Foolbile 2: Eron yelbie kyōntutaa. Foolbile 3: Yēlē ane yēlē parēs. Foolbile 4: Yēlē kyaabo yelbie tutaalōj yēlē poč(svo..). Foolbile 5 Yēlē leəmannoo Foolbile 6; Sēgemannaa (i) Mannoo, bigruu nōkreeene (ii) Yelsēgrāa (iii) Leə sēgebo (iv) Nōkreeene (v) Dama diibu

YUOŋYENI (SHS 1)	YUOMO AYI (SHS 2)	YUOMO ATA (SHS 3)
<p>FOOLAA 4: YELBAŋYIZIE ANE TE YIPɔGE</p> <p>Foɔlbile 1: Yelbanyizie tuurun (i) Yelbanyizie muni pare (ii) Paree (yelwombar ne səgekannebaŋ) (iii) Yelsoore (iv) yelzu, yelnyɔgraa/yelwullaa, zie/wagre, deɛndeeɛnemɛ, paabo</p> <p>Foɔlbile 2: Yelkaama: yelmanaa/damanna yeltulmo, yeldege, Nensaalon ane amine.</p> <p>Foɔlbile 3: Donjmaakyekotaa</p> <p>Foɔlbile 4: Kponnuu kpeɛbo (Initiation Rites)</p> <p>Foɔlbile 5: Gyogo (Politeness)</p>	<p>FOOLAA 4: YELBAŋYIZIE ANE TE YIPɔGE</p> <p>Foɔlbile 1: Konjkombie Foɔlbile 2: Lɔ-ŋmaara a ne, Lɔ-wogri Foɔlbile 3: Saadayel Foɔlbile 4: Yiele – Biyaale, toma, zoore yiele Foɔlbile 5: Kyiire ne polloo Foɔlbile 6: Saakonnoŋ sərɛɛ diibu sobie Foɔlbile 7: Kponnuu Foɔlbile 8: Yɛlɛyelibu- (i) gangaa/gyili,/eel kɔkɔre (ii) mannewulli ane bommanne (iii) eŋgane yelyaga</p> <p>Gama 1. Yelyollaa/Deɛmbaŋ ane yelwiiri</p>	<p>FOOLAA 4: YELBAŋYIZIE ANETE YIPɔGE</p> <p>Foɔlbile 1: Sekpɔga Foɔlbile 2: Kaaloo (traditional prayer) Foɔlbile 3 Koe maaloo. Foɔlbile 4 Kyɛndi Foɔlbile 5: Te zene laŋkpeɛbo yeltarre, (gyogo, gargardi) Foɔlbile 6: Kultaa ane wɛltaa Foɔlbile 7 Səgekannebaŋ(yelwiiri).</p> <p>Gama 1. Yelyollaa/deɛmbaŋ ane yelwiiri</p>

SENIOR HIGH SCHOOL – YUONI BOŋYENI 1

FOOLAA 1

DAGAARE KOKORE ANE O YIPÔGE (ELECTIVE) SELABOSE

FONOLOGY

Yelnyôge yereε: A karembie na tòɔ:

- i. nyε la yεŋ kaja kyaare ne bone naŋ la kokore ane o yeltarre.
- ii. Zanne a yεl yelibu nandaare, voonebie, ane sεgebie naŋ be a kokore poo ane lε a naŋ manj tu taa.

FOOLBILE	YELNYÔGRE PUKYAARE	YELKCLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
KOKORE	<p>A karembie na tòɔ</p> <p>1.1.1 manne la bone naŋ la kokore.</p> <p>1.1.2 wuli la kokore tontonne ata.</p>	<p>Kokore la voonnoo tuuruj kaja noba naŋ manj de terε ne duoro.</p> <p><u>Kokore tontonne</u> <u>Yεl yelibu</u> <u>Barj te yipôge</u> <u>Ka baapaaba ban ba Yipoge</u> <u>O waa la wullu kaja bale ane amine.</u></p>	<p>A karema na de ne la - + a biiri wēε ka ba gyele nyε bone naŋ la kokore.</p> <p>Karema na de ne la o biiri wēε ka ba di dəmmo kyaare ne kokore tontonne.</p>	<p>Karembiiri manne bone naŋ la kokore ane o kpεgle na.</p> <p>Karembiiri sεge a kyε manne kokore tontonne ata.</p>
YELεYELBU NANDAARE	<p>1.2.1 manne boma naŋ la yεl yeli/bu nandaare a wuli amine anaare.</p>	<p>Tontonnema: Nøgbemε, zelle, nyema, talambaalon ane amine.</p>	<p>Karema manne naane boøloo kyε de ba wēε ka ba tòɔ maale voombidaare ka a soŋ ka ba tòɔ barj a yεl yelbu nandaare. Aseŋ/p,b,m,s,t/.</p>	<p>Karembiiri maale bommanna a wuli a yεl yelbu nandaare.</p>

Units/Topics that are not part of a language's phonology, grammar or culture should be avoided by teachers. For example, Ga and Dangme teachers should avoid the topic "vowel harmony".

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO																										
FOOLBILE 3 Kaa nyε bɔ tεetεelɔŋ naŋ be sεgebie voonoo ane a sεgeboŋ.	<p>A karembie na tɔɔ</p> <p>1.3.1 Kaa iri sεgebinyaanje voonoo ane a sεgebo a kɔkore poo.</p> <p>1.3.2. Kaa bɔ sεgebidaare voonoo a kɔkorenj.</p> <p>13.3 Kaa bɔ sεgebidaare voonoo ane a sεgebo a kɔkorenj,</p>	<p>Sεgebinyaanje <u>Voonoo</u> <u>sεgebo</u></p> <table> <tr><td>/ʌ/</td><td>u</td></tr> <tr><td>/e/</td><td>e</td></tr> <tr><td>/ɛ/</td><td>ɛ</td></tr> <tr><td>/i/</td><td>i</td></tr> <tr><td>/u/</td><td>u</td></tr> <tr><td>/ʊ/ /o/</td><td>o</td></tr> </table> <p><u>Sεgebidaare voonoo</u> /b/ /d/ /f/ /g/ /h/ /s/ /m/ /n/ etc</p> <p>Sεgebidaare</p> <table> <tr><td>Voonoo</td><td>Sεgebo</td></tr> <tr><td>/b/</td><td>b</td></tr> <tr><td>/p/</td><td>p</td></tr> <tr><td>/k/</td><td>k</td></tr> <tr><td>/m/</td><td>m</td></tr> <tr><td>/d/</td><td>d</td></tr> <tr><td>/ny/</td><td>ny</td></tr> </table>	/ʌ/	u	/e/	e	/ɛ/	ɛ	/i/	i	/u/	u	/ʊ/ /o/	o	Voonoo	Sεgebo	/b/	b	/p/	p	/k/	k	/m/	m	/d/	d	/ny/	ny	<p>Karema na de ne la karembiiri wee ka ba di dəmmo kyaare ne sεgebinyaanje voonoo ne a sεgebo.</p> <p>Karema di dəmmo kyaare na sεgebidaare voonoo a kɔkorenj.</p> <p>Karema ne karembiiri na di la dəmmo kyaare ne sεgebidaare voonoo ane a sεgebo.</p>	<p>Karema na sεge la yelbie mine dogle a dankyinsøglaa zuŋ. A vεŋ ka karembiiri too soomaa a sεgebinyaanje kye wuli a voonoo.</p> <p>Karema na sεge la yelbie mine dogle a dankyinsøglaa zu a vεŋ ka karembiiri too soomaa a sεgebidaare parεεŋ kye wuli a voonoo.</p>
/ʌ/	u																													
/e/	e																													
/ɛ/	ɛ																													
/i/	i																													
/u/	u																													
/ʊ/ /o/	o																													
Voonoo	Sεgebo																													
/b/	b																													
/p/	p																													
/k/	k																													
/m/	m																													
/d/	d																													
/ny/	ny																													

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO									
FOOLBILE 4 SÆGEBINYAANE BIGRUU	1.4.1 bigri sægebinyaajne voonoo a kôkorenj.	<p>Yele voonoo naq maj daa yi ka begre zaa ba kyebe</p> <p>Sægebinyaajne bigruu <u>Nøgbama beree</u> Viirikyigibu Baviirikyigibu Yerebo</p> <p><u>Zelle dotazie</u> Pøgebo Bapøgebaare Pøgkyelee Yuobu</p> <p><u>Zelle naaneboøloo zie</u></p> <p>Nimitøre Sensoglensoga Puori/kpaare. Zelle nyaga.</p>	<p>Karema na soj la karembiiri ka ba mannewuli bone naq la sægebinyaajne.</p> <p>Karema ne karembiiri na di la demmo kyaare ne voonebinyaajne bigruu.</p> <p>Karema na soj la karembiiri ka ba maale voonebinyaajne bondemannewulaa.</p>	<p>Karembiiri tere a fonetek bigruu kyaare ne sægebinyaajne anaare yelbie a kôkorenj.</p> <p>Karembiiri na maale la sægebinyaajne bondemannewulaa.</p>									
Foolbile 5 SÆGEBINYAAJNE PUOBU.	1.5.1 wuli sægebinyaajne ariziiri yelbie poo.	<p>Sægebinyaajne ariziiri yelbie piiluu, sensoglensoga ane a baaroo.</p> <p>.</p>	<p>Karembiiri na de la yelbie mannewuli ne voonoo naq be yelbie piiluu, sensoglensoga ane a baaroo.</p>	<p>Daga</p> <table border="1"> <tr> <td>WI</td> <td>WM</td> <td>WF</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table> <p>Karembiiri na bo la yelbie a table ña poo ka a wullo sægebinyaajne areziiri yelbie poo.</p>	WI	WM	WF						
WI	WM	WF											

SENIOR HIGH SCHOOL – YUOINYENI 1

FOOLAA 2

DAGAARE KOKORE ANE O YIPCGE (ELECTIVE) SELABOSE KANNEBAJAAPARE

- i. nyé la kannebaajaapare gáolój
- ii. bó nyé yelserkpege, a de a toj ne toma
- iii. nyé leeroo gáolój

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 1	A karembie na tòo			
KANNE KA A KPE	2.1.1 kanne la gane bee yelségraa o mejé	Kanne gane, yelségraa bee foolaa.	Karema soj karembíiri ka ba de yelzuri, fotori, mapore ane amine a bó ne a gane bee foolaa yelnyøgraa.	Karembíiri na iri la soorebie nœ.
FOOLBILE 2	2.2.1 bó iri a yelzu a sègre poo	Yelzu ane yéle nañ teëre.	Di dëmмо kyaare yelbie, yeldege, yelñmaa ane yelkaama a yelségraa poo. Kanne ka a biiri woj. Nòmuu kannoo.	Karembíiri kaa iri a yelzu a dabegre bee yelségraa poo.
A yelzu ane yéle nañ teë	2.2.2 bó iri yéle nañ teëre a yelzu foolbile zaa poo	Dagaaba yeldege		
FOOLBILE 3	2.3.1 manne wuli la bone nañ la yelserkpege, a tere a yelserkpege mine kyé de amine men sage ne yéle.		Karema sège yéle dogle a dankyinsøglaa zu. E ka a biiri sège yéle wuli ka ba sagee bee ba basagebo kyaare ne a yéle. Kaa biiri bayi bee batañ wa tere ba toma, ka a karema manne yelzu ane yéle nañ teëre ka a kyaane. Karema de yeldemannewulli a manne ne yeldege muni ko a biiri.	Karembíiri sège yeldege anuu kyé de a maale ne yéle.
Yeldege		Leë peëre leeroo gáolój kyé de a toj ne toma.	Vëj ka a biiri mej tere amine nañ kyaare Naa kú duoro terebo ane nenwës mej deme.	
FOOLBILE 4	2.4.1 de leeroo gáolój a leëre ne yéle nañ yi. Borefó gaa ne Dagaare a la leëre Dagaare gaa ne Borefó		Karema soj a karembíiri ka ba leëre foölle.	Karembíiri leëre yelségre Borefó kokore poo a gaa ne Dagaare.
LEËROO				

Units/Topics that are not part of a language's phonology, grammar or culture should be avoided by teachers. For example, Ga and Dangme teachers should avoid the topic "vowel harmony".

SENIOR HIGH SCHOOL – YUOJYENI 1

FOOLAA 3
DAGAARE KOKORE NE O YIPCGE (ELECTIVE) SELABOSE

S3GEBO
YELNYCQE Y3R3E: A KAREMBIE NA T3C:

- i. nyøge la a kokore mers o kokore poc a de toq ne toma
- ii. taa segemanne gøloq

FOOLBILE	YELNYCQE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 1	A karembie na t3c			
YELBIE GAJGYERE	<p>3.1.1 t3e wuli la ky3 bigri bone naq la yelbie gangyere</p> <p>3.1.2 s3gre a yelbie gangyere en gangye b3re ane gangye bilii poc</p>	<p>Yelbie gangyere: Yoe, eron, bigruu, eronwuluu, aroozie, tagemarre ane amine.</p> <p>Yelbie gangye-b3re ne yelbikpegele. <u>Gangye-b3re/zage</u> Yuori Eron Bigruu Eronwuluu <u>Gangye-bilii</u> Aroozie Tagemaraa Yelbiteene ane amine</p>	<p>Karema de soorebie ne a no3 iribu son a biiri ka ba wuli yelbiri ga3gye. Asej Boj yuori ka te ma3 de ko yelbiri naq are ko ziiri yoe, noba, teere, boma ane amine?</p> <p>Boj yuori ka te ma3 ko yelbi-yeme ne a yagron?</p> <p>Boj yuori ka te ma3 ko yelbie naq wullo yelkanya eebo, sobie ne a yeltarre?</p> <p>Boj yuori ka te ma3 ko yelbie naq taa wagre?</p> <p>Wola ka te ma3 boole yelbie naq bigre yoe.</p> <p>Boj yuori ka te de ka o are ko boma semmo.</p>	<p>Karema s3ge yelbie naq wullo yoe, eron, bigruu, eronwuluu ane amine. A e ka a biiri de a en a yelbie gangyere poc.</p>

'Units/Topics that are not part of a language's phonology, grammar or culture should be avoided by teachers. For example, Ga and Dangme teachers should avoid the topic "vowel harmony".'

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 2 YAGROJ	A karembie na tɔɔ			
	3.2.1 manne wuli la bone naŋ la yagroj	bonyeni bonyaga: Yoe mine ba taa yagroj aseŋ kɔɔ, mui, tane, sikiri, yaaronj, ane amine.	Karema sège yo-yeme aŋe a yagroj a soŋ karembiiri ka ba nyɛ a tɛɛtɛɛ	Karema sège yoe, a vɛŋ ka a karembiiri sège a yagroj. Karema soŋ karembiiri ka ba bɔ yoe mine naŋ ba taa yagroj.
FOOLBILE 3 BASAGEBO	3.2.2 kaa iri yagroj marre Dagaarenj	Yagroj marre Aseŋ - re - ni - li - ne - ma - le - mine - amine		
	3.3.1 wuli sagebo ne basagebo tɛɛtɛɛ.	Sagebo Basagebo	Karema sège eron wagre. A Vɛŋ ka a karembiiri de a eŋ basagebo poo.	Karembiiri leere sagebo yɛlɛ eŋ basegebo yɛlɛ poo.
	3.3.2 Wuli basagebo marre Dagaare poo	Basagebo marre - ba - koŋ - ta - amine	Karema soŋ karembiiri ka ba kaa iri basageb marre yɛlɛ poo.	

FOÖLBILE	YELNYÇGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEËRENYAABO
FOÖLBILE 4 YELBIE MAALOO/WUOBU	A karembie na tòö 3.4.1 Manne wuli la lë te ñaj maj maale yelbipaaba Dagaare poɔj 3.4.2 Wuli a ama ane gaŋgyere na poɔ a yelbipaaba ñaj be	Yelbie maaloo Marre, Yelbikparre maaloo, nyɔ-ɛremɛ kɔkɔgaale, pulluu ane amine.	Karema manne lë te ñaj maj de marre, pulluu, kɔkɔgaale ane a mine maale ne yelbipaaba.	Karembiiri sège yeldemanne wulli ayi ayi ne a ama: Marre Yelbikparre, pulluu ane a mine.
FOÖLBILE 5 YELÉ MAGOO	3.5.1 de baaroo, sooroo, mannoo ane pɛnnoo toŋ ne toma ka a tori	<u>Yelé magoo magre</u> i. Sooro (?) ii. Manoo (:) iii. Pɛnnoo (;) iv. Baaroo (.)	Karema wuli lë ba ñaj maj de a maale ne yelé.	Ko karembiiri yelsègre njmaa bee foölbile a vɛŋ ka ba de a magre ej a areziiri.
FOÖLBILE 6 YELYAGESEGRAA/SEGEMANNA	3.6.1 manne la ba baŋkoron ka a yelzuri tutaa	Yelzuri tutaalɔŋ wagre mannoo tutaalɔŋ.	Karema na soŋ la a karembiiri ka ba leɛ manne yelémine ba ñaj daŋ e bee a nyɛ. Karema kaa ka a yelzuri tutaa velaa.	Karembiiri na sège la mannoo ñaj ta yelbie 250 a kyaare yelzu zaa.
DÈMMANNA MANNOO	3.6.2 Bigri boma ane yelerre ka a yelzuri tutaa velaa	Yelzuri ñaj tutaa ane yelbie ñaj seŋ neŋ. Aseŋ bigruu ne eronwuluu.	Karema ne a biiri di dɛmmo Kyaare ne boma bigruu, noba ane yelerre mine bigruu.	Karembiiri sège yelzu ñaj kyaare bigruu.
YELÉ EEBO TUTAALɔŋ	3.6.3 de yelbie ñaj seŋ neŋ a manne ne yelé eebo tutaalɔŋ	Yelé mannoo tutaalɔŋ. Aseŋ lëte te ñaj maj doge senkāā zeɛre.	Karema ne karembiiri di dɛmmo Kyaare ne yelé mannoo tutaalɔŋ.	Karembiiri sège segemannaa ñaj kyaare ne yelé eebo tutaalɔŋ yelbie (350)

SENIOR HIGH SCHOOL – YUOJYENI 1

FOOLAA 4

DAGAARE KOKORE ANE O YIPCGE (ELECTIVE) SELABOSE YELBAJYIZIE ANE YIPCGE

YELNYCQE YEREE: A KAREMBIE NA TÒC:

- i. baŋ la yelbanyizie muni ane o parɛɛ, o yelsoore ne o kaama.
- ii. wuli kye bigri so-emmo yeltuuri a te laŋkpeebø poɔ̄.
- iii. Baŋ eveeɛle ne gyogi-veeɛle siereɛ/tøna

FOOLBILE	YELNYCQE PUKYAARE	YELKCLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 1 YELBAJYIZIE TUURUŋ	<p>A karembie na tòc</p> <p>4.1.1 wuli la bone naŋ la yelbanyizie</p> <p>4.1.2 pore yelbanyizie parɛɛ ayi</p> <p>4.1.3 sège yelbanyizie yelsoore (Yelwomban ne sègekanneban)</p>	<p>Yelbanyizie muni – A ten na zu dɛmмо diibø gyogo neɛ naŋ marj pele ko o to</p> <p>Yelwomban sègekanneban</p> <p>Yelwomban yelsoore <ul style="list-style-type: none"> i. A ba taa wuoro ii. O taa la kyillu iii. O taa la wolla iv. A yideme zaa la so o Ane amine. <u>Sègekanneban yelsoore</u> <ul style="list-style-type: none"> i. O taa la sègɛ ii. O ba kyille iii. O kpe la gama poɔ̄ iv. Wolla kyebe ane amine </p>	<p>Karema lɔɔ sekpoŋre a kye iri o muni a vɛŋ ka a biiri nyɛ a veeloŋ naŋ be a yelbie ne a tutaalɔŋ, ane le a naŋ waana ne enyuo. Aseŋ kannyiri daana la peɛɛ nasaraa bere.</p> <p>Karema soŋ karembiiri ka ba baŋ yelbanyizie parɛɛ ayi na.</p> <p>Karema soŋ a karembiiri ka ba boole yelwomban ne sègekanneban yelsoore</p>	<p>Karembiiri mo kye tere yelbanyizie muni bamenne.</p> <p>Karembiiri sège sègekanneban gama mine Dagaare poɔ̄.</p> <p>Karembiiri sège yelwomban ne sègekanneban yelsoore ata ata.</p>

Units/Topics that are not part of a language's phonology, grammar or culture should be avoided by teachers. For example, Ga and Dangme teachers should avoid the topic "vowel harmony".

FOOLBILE	YELNYØGRE PUKYAARE	YELKØLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEØRENYAABO
FOOLBILE 1 YELBAØYIZIE TUURUØ	A karembie na tøø	<u>Yelsoore</u> i. yelzu ii. yelnyøgraa iii. wagre/zie iv. deøndeønemø v. paabo, yelwonni a ne amine	Karema ne karembiiri gyøle yøø Kyaare yelsoore	Karembiiri wuli kye søge a yelsoore ña mine: - deøndeønemø - wagre naø be a senselloo
FOOLBILE 2 YELKAAMA BIE	4.2.1 kaa iri yelkaama yelyaga a ne yelsegraa poc	<u>Yelkaama bie</u> i. meeple ej ii. yelmannaa/damannaa iii. Nensaaloj iv. Yeltulmo a ne amine	Karema de yelmannewulli bigri ne a yelkaama.	Karembiiri tere yelkaama yeldemanne wulli.
FOOLBILE 3 SENSELLOØ	4.3.1 mannewuli bone naø la Donselø 4.3.2 bigri donselø meøron	Senselloo na poc a deøndeønemø naø waa donne a ne nensaaba <u>Meøron</u> i. kyøyuobu ii. poc yøø iii. zukpulluu iv. senselle poc yiele	Karema selle ka karembiiri woø kye men selle. Karema ne a karembiiri di demmo kyaare senselle tøø	Karembiiri søge senselle a mare ba karenderiø

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 4 KRONNUU COD KPEEBO YELTUURI	<p>A karembie na tōo</p> <p>4.4.1 bigri la kpronnuu poc kpeeblo</p> <p>4.4.2 wuli so-emmo sieree naq serj le te zene lajkpeebon</p>	<p>Wuli kpronnuu poc kpeeblo muni/pare</p> <p>O waa la te yipoge a kyε naq maj wuli noba naq tono ne o. A yel-erre mine serj ka te s̄egre a.</p>	<p>Karema na tōo bō la neε/gobaa ka o wa yeli yεls ko a biiri.</p> <p>Karema vεn ka a biiri n̄mε n̄kpeēne kyaare. Te zene lajkpeeblo, so-emmo ja taa la tōna ko te be?</p>	<p>Karembiiri deεn, deεne kyaare so-emmo yeltuuri.</p> <p>Karembiiri n̄mε n̄kpeēne kyaare a yelzu ja.</p>
FOOLBILE 5 GYEREME TEREBO ANE GYOGISOU	<p>4.5.1 tere yεls ata naq la so ka a sej ka te taa gyereme ko taa</p> <p>4.5.2 wuli sobie ata naq wullo gyereme terebo</p>	<p>Gyereme sobie.</p> <p>1. <u>Yεls yelibu</u> Maŋ tere gyereme kyε yeli yεls. Aseŋ N s̄orō fo Yaa yaa Gyaande</p> <p>2. <u>Yel-erre</u> Dōo kyε puori bee de bone neε zie. Laare morroo Tammo</p> <p><u>Gyogo</u> i. eebo naq wullo guol-son ii. waa ne ne baalon ne kyennorj iii. fo maj nyε la gyereme yi noba zie.</p>	<p>Karema vεn ka biiri deεn, deεne n̄maa le kyaare (a) yelyelli nembabu (b) yel-erre nembabu</p> <p>Karema ne karembiiri di d̄emmo kyaare ne nembabu yelkyerre naq kyaare i. a neε/ a soba meja. ii. onaq a naq kyaare iii. a soba d̄ogreba iv. a lajkpeerbε</p> <p>Karema ne karembiiri di d̄emmo kyaare ne gyogo na anaq sej ka fo taa ka foorj wa s̄orō bone bee ka neεn wa e ka o suuri iri.</p>	<p>Karembiiri s̄ege yεls ata naq wullo gyereme terebo.</p> <p>Karembiiri na manne wuli la bone na gyogo ba naq na wuli ba suuri iribu saŋa.</p>

SENIOR HIGH SCHOOL – YUOMO AYI 2

FOOLAA 1

DAGAARE KOKORE ANE O YIPAGE (ELECTIVE) SELABOSE FONOLOGY

- i. bigri la voonebinyaajne ane voonebidaare a kye manne bone naaj la voonebinyaajne kpetaalon.
- ii. banj bone naaj la kokoteg'e a kye manne o meoron a kokore poɔ.
- iii. banj bon naaj la kokogaale ane kokoteg'e kye mannewuli kokoteg'e meoron.

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 1 SÈGEBINYAAJNE TUTAALOJ, FOGIYIIBU ANE MORMOROO.	<p>A karembie na tòo</p> <p>1.2.1 Manne la bon naaj la sègebinyaajne tutaaloj.</p> <p>1.1.2 Kaa iri sègebinyaajne tutaaloj ane a kpetaalonj yelbie poɔ.</p> <p>1.1.3 Mannewuli bon naaj la sègebinyaajne mormoro.</p>	<p>Ziiri sègebinyaajne naaj na tuuro taa ka sègebidaa kye a kpakyaganj. Aseŋ:</p> <p>/pie/ /baa/ /tee/ /noɔ/</p> <p>Sègebinyaajne tutaaloj yelbie poɔ. Aseŋ: /piiri/ /toori/ /boore/ /peere/</p> <p>Sègebinyaajne kpetaalonj /dire/ /bare/ /mare/ /zoro/ /zenɛ/</p> <p>Sègebinyaajne børebo yelbie boɔloo saŋa. Aseŋ: K;o (ka o) K;o (ko o)</p>	<p>Karema ne karembiiri na di demmo kyaare ne bon naajla sègebinyaajne tutaaloj.</p> <p>Karema na piili ne la lε a zelle naaj na do ta, a wa gaa zelle kyelée ane nɔgbama yeroo.</p> <p>Karema ne a karembiiri gyele nyε bone naaj la sègebinyaane tutaaloj ane kpetaalonj.</p> <p>Karema soj biiri ka ba kaa iri yelbie na naaj tu a sègebinyaane kpetaalonj mere.</p> <p>Karema ne a karembiiri na di la dømмо kyaare ne bone naaj so ka a yelbie mine ba maŋ tuuro a mere ña.</p> <p>Karema na soj la karembiiri ka ba wuli yelbie mine kparebo saŋa sègebinyaajne naaj maŋ mormore.</p>	<p>Karembiiri na poɔ la karembiiri en ganjere a vεŋ ka ba sège yelbie pie. Ka yelbie ayoɔbo wullo sègebinyaajne tutaaloj, ka anaare menj wullo sègebinyaajne kpæaalonj.</p>

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKJLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO									
FOOLBILE 2 SÆGEBIDAARE BIGRUU NE A PUOBU	<p>A karembie na tōo</p> <p>1.2.1. bigri sægebidaare voonoo a kōkoreŋ.</p> <p>1.2.2. wuli sægebidaare areziiri yelz poɔ.</p>	<p>Sægebidaare puridaayi, Aseŋ:b,p,g,k Sægebidafoore Aseŋ: f, v ane amine.</p> <p>Sægebidaare areziiri Ninje,soga ane baaraa.</p>	<p>Karema na son la karembiiri ka bigri sægebidaare voonoo.</p> <p>Karema na de ne la karembiiri wee ka ba sæge yelbie naŋ taa sægebidaare a piiluu,soga ane baaraa.</p>	<p>Karembiiri sægebidaare anuu kye wuli a voonoo.</p> <table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <tr> <td>piiluu</td> <td>soga</td> <td>baaraa</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	piiluu	soga	baaraa						
piiluu	soga	baaraa											
FOOLBILE 3 NOORE, ANE NYO- ERREŋ VOONEBIE	<p>1,1,1 bigri la lε te naŋ maŋ maale noore ane nyo-erren voonebie</p> <p>1.1.1 kaa iri la voonbie mine menj naŋ taa nyo-erren</p> <p>1.1.2 kaa iri la nyo-erremə tontonne Dagaare kōkore poɔ</p>	<p><u>Noore voonebie</u> A yelz ssesee maŋ dee daa yila a noore poɔ yonj / a, e, I --- p, f z --- /</p> <p><u>Nyo-erren voonibie</u> A yelz ssesee maŋ tuuro la a nyobogi yonj-/m, n, ŋ --- /</p> <p><u>Nyo-erren voonebie</u> A yelz ssesee maŋ yi la noore ane a nyobogi zaa ayi. /ě ũ ī ē ū / sægebinyaa ne yonj la na tōo lees nyo-erremə.</p> <p>Nyo-erremə tontonne i. ka te maale yelbipaaba a kōkore poɔ ii. ka te wuli kōkō-kpægle tætæe.</p>	<p>Karema de yel-e mannoo yeltuuri, a manne wuli a voonoo ata ama paræe.</p> <p>Ana la a noore, a nyo-erren ane a nyo-erren.</p> <p>i. Karema de ne a biiri wēe ka bana tōo boole a sægebidaare ḥa ne nyo-erre Aseŋ:/s, k, f ----- /</p> <p>ii. Karema soŋ ka a biiri leere sægebinyaane ne nyo-erren Aseŋ: / a (ɛ) ε, (ɛ) œ, (ɔ) u, (ʊ)</p> <p>Karema ne a karembiiri di dæmə kyaare ne nyo-erremə tontonne a kye sæge a bij.</p>	<p>Karembiiri de ba noæ ton ne toma kyaare: noore, ane nyo-erremə voonoo.</p> <p>Karembiiri kyelle yelbie na a karema naŋ boole ne nyo-erremə, a kye sæge a bij.</p> <p>Poŋ karembiiri en gangyere poɔ, a veŋ ka ba sæge yelbie ḥaŋ taa nyo-erremə 20.</p>									

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKJLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 4 KOKOGAALE	A karembie na tōo 1.4.1 manne wuli bone nañ la kókogaale	Kókogaale la kókore voone duobu bee o sigruu yel yelibu sana.	Karema sēge yelbie nañ taa kókogaale tētēs, kyē soñ a biiri ka ba nyē a tētēs. karema de kókogaale soñ ka karembiiri nyē kókogaale tētēs aseñ, duoraa, gboge sigraa.	Karembiiri tonj toma kyaare ne kókogaale tētēs.
	1.4.2 wuli kókogaale paree	Kókogaale paree aseñ – duoraa, kókogboge ane sigraa.	Karema ne a karembiiri di dēmmo kyaare ne kókogaale	Karema sēge yelbie anii, ka karembiiri sēge enj a kókogaale
	1.4.3 sēge kókogaale tontonne ata	<u>Tontonne</u> i. wuli kókopegle tētēs ii. wuli yelbie ayi sēgebo nañ yitaa kyē ka a boollo ba yitaa. iii. wuli yelbie, yeljmaara bee yelgbogre muno nañ ba yitaa		
FOOLBILE 5 KOKOTEGE	1.3.1 kaa iri la kókoteg Dagaare yelbie poo	Kókoteg meeroj aseñ: V- C- CV- CCV- CVC- CVV-	karema na de la yelbie gampel soñ ne karembiiri ka ba boole a yelbie kyē wuli zie na a kókoteg nañ be.	Karembiiri tere bamenne yelbie, a kyē wuli a kókoteg.
	1.3.2 Kaa iri kókoteg meeroj Dagaare poo		Karema na de la yelbie soñ ne karembiiri ka ba wuli kókoteg meeroj Dagaare poo. tontonne.	Karema sēge yelbie a dankyinsöglaa zu, a vēj ka a biiri wuli a kókoteg ziiri magre.

SENIOR HIGH SCHOOL – YUOMO AYI 2

FOOLAA 2

DAGAARE KOKORE ANE O YIPCGE (ELECTIVE) SELABOSE

KANNEBAJJAAPARE

YELNYCGE YEREE: A KAREMBIE NA TÒC:

- i. la maaleŋ nye la kannebaŋaapare gəɔloŋ
- ii. la maaleŋ nye la leeroo gəɔloŋ

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKCLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEƏRENYAABO
FOOLBILE 1 KANNE KA A KPE a. kannebɔ yelzu. b. kanne teenaa	A karembie na tòc 2.1.1 Kanne la səgre bee gane o meŋa. a. wuli a gane yelbulo b. kanne teene kye iri a soorebie nœ	Kanne, yelsəgraa bee gane.	Karema na soj la karembiiri ka ba de yelzuri, enfuomo, mapore ane a mine mannewuli, yelsəgraa bee gane yelkɔlagre Karema ane a biiři na di la dəmmo kyaare ne yelbie, yelŋmaara, yelsenkpege naŋ be a yelsəgraa poo. Ka ama soj ka ba nye, Kannebaŋaapare gəɔloŋ. Kanne ka a biiři woŋ, Kyε meŋ togle. Nəmuu kannoo.	Karembiiri na iri la soorebie nœ, a səgre poo.
FOOLBILE 2 A yelzu ane yele naŋ tee	2.4.2 kaairi yelzu yelsəgraa poo. 2.4.3 Kaa iri yele naŋ tee a yelzu yelsəgraa poo.	Yelzu ane yele naŋ tee a yelzu.	Karema soj karembiiri ka ba kaa iri a yelzu ane yele naŋ tee a yelzu yelsəgraa poo.	Karembiiri kaa iri a yelzu a dabegre bee yelsəgraa poo.
FOOLBILE 3 Gəɔloŋ sobie(kannoɔ poo.)	2.3.1 mannewuli bon naŋ la gəɔloŋ sobie, bɔ gəɔloŋ yelbie anuu a de a maale ne yele.	Gəɔloŋ yelbie aseŋ: Nensaalon, areleɛremɛ, pulluu, lanleebu, yel-ɛŋkoɔ, yeltulmo ane amine.	karema bɔ səgemannaa a soj a biiři ka ba kaa iri gəɔloŋ yelbie.	Karembiiri səge yeldege anuu kye de a maale ne yele.

Units/Topics that are not part of a language's phonology, grammar or culture should be avoided by teachers. For example, Ga and Dangme teachers should avoid the topic "vowel harmony".

FOOBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOBILE 4 LEEROO	A karembie na tɔɔ 2.4.1 manne la bone naŋ la leeroo a kyɛ nye gəəloŋ mine naŋ kyaaře l̩ ban aŋ na leere yelgboli ane foɔlbili.	Sobiri na nee naŋ na tu a de duoro naŋ yi kɔkɔre kaŋa a leere en a kɔkɔre na fo naŋ boɔrɔ. A kɔkɔre na a duoro naŋ yi. A kɔkɔre na fo naŋ na leere a duoro en. Bammo naŋ kyaare a kɔkɔre bege. Barŋ a kɔkɔe zaa ayi yipɔge. A seŋ ka fo manŋ leere a yele tege	(i) Karema soŋ karembiiri ka ba pore yoe, bigruu, eronwuluu, eroŋ naŋ yi a Borefɔ kɔkɔre kyɛ tere a muni ne Dagaare. (ii) Karema ne karembiiri leere toma naŋ kyaaře yelbiri yelŋmaa, yele ane foɔlbile.	Karembiiri leere Borefɔ yele en Dagaare poɔ a leere Dagaare yele en Borefɔ poɔ.

SENIOR HIGH SCHOOL – YUOMO AYI 2

FOOLAA 3
DAGAARE KOKORE ANE O YIPCGE (ELECTIVE) SELABOSE

SÈGEBO
YELNYCGE YÈRÈS: A KAREMBIE NA TÒC:

- i. la maalej nyè yèn a kyaare a kòkore bege.
- ii. maalej nyè yèn gòclon nañ kyaare segemannaa paree.

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEÈRENYAABO
FOOLBILE 1 ERON KYELAA ANE ERON NEMBUREE	A karembie na tòc 3.1.1 wuli la eron kyelaa ane eron nimburee tètèe	Eron kyelaa ne eron nimburee. Eron kyelaa manj taa eterè, kyè ka eron nimburee ba taa eterè.	Karema de soorebie ane a noè iri bu karembiiri zie asej i. Bon ka fo di zaamenj ten- soga? ii. Bon wagre ka fo da gañ zaamenj? iii. Nembuo ka fo pøge fo nañ gèrè sakuri? iv. Wola ka fo e gaa sakuri zene?	Karembiiri maale yèlè anuu nañ wullo eron kyelaa ane eron nimburee.
 ERON WAGRE	3.1.2 boole eron kyelaa ane eron nimburee yeli kyè sège ne yèlè	<u>Pampana wagre</u> i. Wa ka te gaa ii. de ka te kuli <u>Da wagre</u> i. O da wa la kyè ii. O da di la saao <u>Da ere gèrè</u> i. O da gèrè la be <u>Pampana ere gèrè</u> N nyuuro la daa ane amine	Karema na sège la a karembiiri no-iri døgle dankyinsøglaa zu, a di deme a wuli eron kyelaa ane eron nimburee tètèe. Karema sège yèlè ayi døgle a dankyinsøglaa zu. Ka kaja e pampana/da wagre. O paa e ka ba di dama a son ka karembiiri wele pampana/da wagre. Ane amine.	Karembiiri sège yèlè anuu anuu kyaare eron kyelaa ane eron nimburee. Karembiiri sège yèlè ayi ayi a kyaare wagre paree.

Units/Topics that are not part of a language's phonology, grammar or culture should be avoided by teachers. For example, Ga and Dangme teachers should avoid the topic "vowel harmony".

FOOLBILE	YELNYÇGRE PUKYAARE	YELKÇLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEÆRENÝAABO
FOOLBILE 3	A karembie na tòɔ			
YUORI YELJMAA	3.3.1 bigri la yuori yeljmaa 3.3.2 bigri yuori yeljmaa waalonj/meəronj	<p>Yeljmaa la yelbiri bee yelbie naŋ sège tutaa soŋ ls a kôkoren a tono yuori, erɛ bee eterɛ, eroŋ, bigruu bee eronwuluu toma.</p> <p>Yo-yeni yuori yeljmaa: Bayuo, Ayɔɔ. Yo-yaga yuori yeljmaa, A bidoɔ, N yɔɔpɔga A dɔɔbil-wogi A pɔgebil-ŋmaa.</p>	<p>Karema ne karembiiri na di la dama kyaare ne bone naŋ la yeljmaa. Karema sège yele a dogle a dankyinsoglaa zu, a vɛŋ ka a biiri wuli yoe areziiri ane a tontonne.</p> <ul style="list-style-type: none"> i. Bayɔɔ da boole la Ayuo ii. A dɔɔlee da boole la N yɔɔpɔge/ yɔɔpunulee. iii. A dɔɔbilwogi na boola la a pɔgebilŋmaa na. 	Karembiiri na wuli la yuori yeljmaa tontonne yele poɔ.
FOOLBILE 4				
ERONJ YEL-JMAA	3.4.1 bigiri eronj yeljmaa 3.4.2 bigri eronj yeljmaa meəronj 3.4.3 wuli eronj yeljmaa areziiri yelgbøge poɔ	<p>i. Eronj meŋɛ yonj ii. Eronj kpøglaa eronj meŋa</p> <p>Eronj meŋɛ: Bayɔɔ <u>da boole la</u> Ayuo. Kpøglaa + eronj: A dɔɔbil-wogi na <u>boɔlɔ la</u> a pɔgebil-ŋmaa na.</p>	<p>Karema na sège la yelgbolo dogle a dankyinsoglaa zu a soŋ a biiri ka ba kaa iri eronj yeljmaa a kye di dɛmmo kyaare ne a meəronj ane a areziiri</p>	Karembiiri na maale la eronj yeljmaara ayoɔbo a de a tønne ne a yuori yeljmaara ba naŋ da maale.

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKJLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 5	A karembie na tōo			
ERON KYÖNTUTAA	3.5.1 manne wuli la bone nañ la eron kyöntutaa 3.5.2 maale yelgbogre nañ taa eron kyöntutaa a kye la wuli eron kyöntutaa a yelgbogre poo	Eron yelbie nañ kyöntutaa yelë poö ka tagemaraa kyebe.	Karema säge eron kyöntutaa dogle a dankyinsöglaa a vëj ka a biiri banj a meeronj a yelë poo.	Karembiiri säge yelë anuu nan wullo eron kyöntutaa.
FOOLBILE 6				
ERONWULUU YELJMAA	3.6.1 bigri eronwuluu yeljmaa 3.6.2 kaa iri yeljmaara mine menj nañ na too toj eronwuluu toma	Eronwuluu yoj Eronwuluu + Eronwuluu Eronwuluu + Eronwuluu + eronwuluu.	Karema säge yeldemannewulli a dogle a dankyinsöglaa zu, a kye vëj ka a biiri kaa iri eronwuluu yeljmaa, a di demmo kyaare ne o meeronj, o tontonne ane a arzie.	Karembiiri maale eronwuluu yeljmaara anuu, de a kyogi ne a eron yeljmaara na ba nañ danj e a zanno vuo na nañ pare.
FOOLBILE 7				
BIGRUU YELBIE	3.7.1 tere la bigruu tontonne bee a arzie. 3.7.2 kaa iri bigruu paree 3.7.3 de bigruu paree toj ne toma	<u>Tontonne</u> Bigruu marj pege la yuori <u>Arezie</u> Bigri Ponne Bigri nambonna	Karema de yuori yeljmaa ane yelgboge soj ka a biiri kaa iri i. Bigri Ponne arzie ne o tontonne yeljmaa poo ii. Bigri nambonna arzie ne o tontonne yelgboge poo.	Karembiiri maale yelë anaare nañ taa bigri ponne ane bigri nambonna.

FOOLBILE	YELNYCYGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 8 YELBIE GAJGYE KPEGLE (tagemarre yelbiteene, aroozie, yelbilooenne, ane amine).	A karembie na tɔɔ 3.8.1 wuli yelbie gangyebilii tontonne	<u>Yelbie Gangye-kpegle</u> Tagemarre, aroozie yelbiteene, kpegle yelbilooenne ane amine.	Karema na de la yeldemannewulli a soj ka a biiri kaa iri yelbie gangyebilii tontonne. Aseñ tagemarre, ane, bee, kye, i. ane: wullo la de laŋ taa. Aseñ Bayuo ne Ayɔɔ ii. ane: - wullo la tutaloŋ – Aseñ A dɔɔ ane o pøge waɛ la. iii. Bee: - wullo la kaa iribu, aseñ sɔglaa bee pelaa. iv. Kye: - wullo la tɛɛtɛɛloŋ, aseñ Dakoraa da di la a zeɛre kye ka o bie zagre v. Aroozie wullo la bezie ane (relation)	Karema sège yele naŋ taa yelbie gangye kpegle, a tɔɔ soɔmaa a parɛen, kye vɛŋ ka karembiiri wuli a tontonne.
FOOLBILE 9 YELYAGESEGRAA BIGRUU WULUBU (TUULUU)	3.9.1 leɛ teɛre yelmanne, yelbigri ane yelwullaa sègebo goɔloŋ.	Mannoo, bigruu ane wulluu (expository).	Leɛpere: Leɛ gaa SHS 2 foolaa 3, foolbile 6 (SHS 2 sections 3, unit 6)	Karema ko biiři yelzu ka ba sège.
NOKPREENE	3.9.2 wuli ba teɛroŋ kyaare ne yelzu kanya	ŋjme nokpreene wuli fo sage bee fo basagebo.	Karema na tere la yelzu. Aseñ Pøeba la taa toma yaga a gaŋ døba. A soj a karembiiri ka ba tɔɔ teɛre le ba naŋ boɔro ka ba yeli a yele.	Karembiiri maale zie ka ba ŋjme nokpreene. Karema tere yelzu naŋ kyaare nokpreene ka a karembiiri sège.
FOOLBILE 9 LETE SÈGEBO	3.9.3 Sège la zɔmenne letere ka a tori	Baalɔŋ: kɔkɔgaale, la na wuli ka zɔmenɛa letere la Meɛroŋ.	Karema soj a biiři ka ba bigri zɔmenne letere meɛroŋ. i. sègrɛ bezie ii. Bebirí iii. Puoro iv. Poɔyɛle v. Zukpulluu vi. Sègrɛ yuori	Karembiiri sège letere ko ba zɔmenne.

SENIOR HIGH SCHOOL – YUOMO AYI 2

FOOLAA 4 DAGAARE KOKORE ANE O YIPOGGE (ELECTIVE) SELABOSE

YELNYOGGE YEREE: A KAREMBIE NA TÒC:

- i. baŋ la a kye wuli egypto kayaare ne yipoge ane yelbaryizie ba laŋkpeebonj
- ii. nyę gɔɔtonj kyaare sęgre gyelebo a kye baŋ a gama na ba naŋ na kanne poc yele

FOOLBILE	YELNYOGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 1 KOJKOMBIE	<p>A karembie na tòc</p> <p>4.1.1 mannewuli la kojkombie beree ane a yelsoore</p> <p>4.1.2 wuli kojkombie tona/tegrou te laŋkpeebonj</p>	<p>Dəmə diibu</p> <p>1. kokore yelkaama</p> <p>i. asenj, pulluu voonebielanleebu</p> <p>ii. tegebo, a kojkono yel-erre a kyelkyellbe menj yel-erre ane a mine.</p> <p>Tona/Sieree</p> <p>(a) Ka te pugi a kpeemę.</p> <p>(b) A maŋ vəŋ la ka a kojkono gɔɔlɔŋ kpetabe.</p> <p>(c) A e wuluu ko baapaaba.</p> <p>(d) Ka yipoge maŋ bebe.</p> <p>(e) A dore tonfaerebe.</p> <p>(f) A vəŋ ka noba enne nyiiri ka ba koj ka ba enne māā.</p> <p>Lɔ-ŋmaa maŋ taa la lɔobo, ka a senj kafo teere gaa töre kye tere a no-iri.</p>	<p>Karema ne a karembiiri di dəmmę kyaare le noba naŋ maŋ wuo kojkombie. Karema soŋ a biiri ka ba di dəmmę kyaare ne kojkombie paree. A karema na to o boole la kojkono ka o wa wuli ba.</p>	<p>Karembiiri sege kojkombie ŋmaa le, aŋa duulo anii.</p>
FOOLBILE 2 Lɔ-ŋMAARA ANE Lɔ-WOGRI	<p>4.2.1 wuli la lɔ-ŋmaara ne lɔ-wogri teetee.</p> <p>4.2.2 Wuli lɔ-ŋmaara ne lɔ-wogri tona.</p>	<p>Lɔ-wogri-menj, gbęs yaga bibiiri la maŋ lɔra lɔ-wogri.</p> <p>A no-iri na banj waa la zirii bee yelmenja.</p>	<p>Karema soŋ a karembiiri ka ba bɔ lɔ-ŋmaara ane lɔ-wogri teetee.</p> <p>Karema tere yeldemannewulli ka karembiiri iri a nɔe.</p> <p>Karema ne biiri di dəmmę kyaare lɔ-ŋmaara ne lɔ-wogri meeroŋ.</p>	<p>Karema maale lɔ-ŋmaara ne lɔ-wogri kyakya ko a karembiiri.</p>

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
	A karembie na tōo	<u>Meeron</u> i. Kyeyuobu/Piiluu ii. A yelibu iii. A sooroo	Karema tere yeldemannewullaa a kyε boole a karembiiri mine ka ba manne bone ba naq banj kyaare ne ba bale ane bal-yobo.	Karembiiri gaa te soore ban lε ba bale naq piili.
FOOLBILE 3 SAADAYEL	4.3.1 Kaa iri saadayel, kyε di dəmmo kyaare ne a tōna.	<u>Saadayel</u> Sensello naq wullo noba mine yipoge.	Dama diibū kyaare saadayel ane o kaama. Karema soj a karembiiri ka ba kaa iri a kyε sεge saadayel tōna/sieree.	
FOOLBILE 4 YIELE (BIYAALE, TOMA, ZCORE)	4.4.1 mannewuli la bone naq la yiele a kyε wuli a tōna a te laŋkpeebon	<u>Yiele</u> i. Biyaaale yiele la yiele na naq manj belle bibile ka o bare konni bee gbiri kyε ka o matōn toma. ii. Toma yiele la yiele ba naq manj yiele toma saja. iii. Zōore yiele la yiele banj manj yiele zōore saja bee yeltuo saja <u>Tōna/Sieree</u> Ka noba zanne yielii paaba. Ka noba zelle leere A mine manj wullo ka a bie zanne kannyiri taabo.	Karema tere yeldemannewulli kyε soore a biiri ka ba menj poc amine. Karema kaa iri yiele mine ka o ne a biiri di dəmmo kyaare a.	Karembiiri sεge yiele en ba gama poc.

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 5 KYIIRE ANE POLLOO	<p>A karembie na tōo</p> <p>4.5.1 manne kyε kaa iri la kyiire</p> <p>4.5.2 wuli la yεlε ata naŋ so ka fo teεre ka te naŋ taa a kyiire bee lōo bare.</p>	<p>Noore yelbayelli ane yel-baerre mine naŋ kyaare puoruu bee yel-kaaja.</p> <p><u>Kyiire Pareε</u></p> <p>i. Noore kyiire Aseŋ: Doo bee pøge naŋ na to o to kpala kyεbo.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bie naŋ boole o ma bee o saa sooba. - Neε naŋ boole o tō yuori tensogbeene ane amine. <p><u>Yel-erre kyiire</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Tēē neε naŋ de ej o to bondirii bee o to bonnyuuri poo. - Doo naŋ kyε o pøge danjaa lage - a gaŋ ne fo zēē neε. - Moɔ̄ poo sεgαŋ - Ba ba tona toma takødaa daare. - Neε naŋ gaa samane ŋmempuorizie. Ane amine. - Gyog-sonne taabo zuiŋ. - Lāafeelonj zuiŋ - Koolø maale emmo zuiŋ ane amine. <p>Karema soŋ a biiri ka ba poŋ kyiire ej anaŋ naŋ taa døgrøn ane anaŋ naŋ ba taa, a di dømmo kyaare a teeteeε.</p> <p>Karema kaa iri kyiire ayi kyaare te zenε laŋkpeεbo.</p> <p>Karema na baŋ boole la a te Dagaaba neŋkpon kajə, ka o wa yeli kyiire yεlε.</p>	<p>Karema vεŋ ka a biiri boole a kyiire mine, kyε poŋ a ej noore kyiire bee yel-erre kyiire poo.</p> <p>Karema ne a biiri di dømmo kyaare kyiire piiluu.</p> <p>Karema boole a biiri mine ka ba wuli kyiire mine naŋ be a ba laŋkpeεboŋ.</p> <p>Karema soŋ a biiri ka ba poŋ a kyiire ama ej noore kyiire ane yel- erre kyiire poo.</p> <p>Karema ne a biiri di dømmø kyaare kyiire yizie.</p> <p>Karema ne a biiri di dømmø yaare kyiire yεrεε lε.</p>	<p>Karembiiri sεge noore kyiire anaare.</p> <p>Karembiiri ŋmε nøkpeεne kyaare kyiire tōna bee a sεge yεlε kyaare ne o.</p>

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKJLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 5 (CONT'D) POLLOO	A karembie na tōo 4.5.3 kaa iri la kyē manne bone nañ la polloo 4.5.4 kaa iri kyē di dēmmē kyaare dōgroat na ba nañ mañ ko nee nañ saa polloo kyiire.	Nee nañ mañ ej noore ko njmene, bagre bee kpenne ka o na soñ o yeltuo poo.	i. Karema vēj ka a biiri pore polloo mine nañ be a ba lanjkpeebon. ii. Karema ne biiri di dēmmo kyaare dōgroat ba nañ mañ ko nee nañ sāä polloo kyiire.	Karembiiri sege polloo ayi ayi nañ kyaare bagre njmene bee bonkarja Karembiiri sege polloo ayi ane a dōgroat.
FOOLBILE 6 SĀÄKONNOJ SĒRĒE DIIBU SOBIE	4.6.1 kaa iri la yelwonni ane a parëe. 4.6.2 wuli sobie na ba nañ mañ tu maale a yelwonni 4.6.3 wuli te sāäkonnōj sērēe diibū tōñ ata	A yiri poo. A ba lanjkpeebō poo A nee ne o lanjkpeerbē zie A paalonj poo Ba mañ tōo maale la noba ej. O daa ba e tuo. Zie nee nañ na tōo zanne yelwonni maaloo sobie.	i. Karema soñ a biiri ka ba kaa iri yelwonni na nañ mañ sāä a ba lanjkpeebō poo. Karema ne a karembiiri di dēmmē kyaare ne lē ba nañ mañ e maale yelē.	Karembiiri sege yelwonni ayi nañ mañ pōge noba a yiri poo bee ba lanjkpeebonj. Karembiiri bigri lē a nañ señ ka ba mañ maale yelē ziiri zaanj.
FOOLBILE 7 KPONNUU	4.7.1 wuli la kponnuu a kyē kaa iri o diibū suglitaa.	Kponnuu la nee nañ mañ de ne o taa wēe a maala ba yelē enne. <u>Kponnuu diibū suglitaa</u> - A die poo - Sakuuri poo - A lanjkpeebō poo - Toma zie - A paalonj poo	Karema de sooroo ne nōe iribu soñ a karembiiri ka ba gyele nyē bone nañ la kponnuu. A señ, An la mañ kaara a yelē eebo sobietuubu. i. A die poo? ii. A yiri poo? iii. A sakuuri poo? iv. Te lanjkpeebō poo? v. Toma zie? vi. A paalonj?	Karembiiri manne bone nañ so ka a karemazuzeñ la mañ kaara a sakuuri sobie. Karembiiri manne wuli bone nañ so ka ba dōgreba mañ de wēe yelē maaloo poo.

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 7 (CONT'D) KPNNUU	<p>A karembie na tɔɔ</p> <p>4.7.2 sège la noba naŋ be kponuu poo ferebo toma ata.</p> <p>4.7.3 sège fo ananso anuu kyaare ne bone naŋ so ka a seŋ ka te enns buuro korɔ kponnuu gyereme</p>	<ul style="list-style-type: none"> i. ka o kaa ka noba tuuro a begre ba naŋ biŋ. ii. Ka o kaara ka a noba zeŋ ne emmaaroŋ ane nɔlanj. iii. Ka ka a noba zaa zeŋ laafee ane amine. <ul style="list-style-type: none"> - A maŋ wa ne la zenlaafee. - Te maŋ taa la gyereme korɔ taa - A veŋ la ka nee zaa baŋ ka o taa la emmaaroŋ. - A maŋ soŋ la ka nee zaa tono o ferebo toma. - A soŋ ka yeltarre gɛrɛ soŋ a te naŋ. - A maŋ ko la neŋkpoŋ faŋa ka o na tɔɔ ton o ferebo toma. Ane amine. 	<p>Karema ne a biiri di dama kyaare ne noba naŋ be kponnur poo.</p> <p>Karema ne o biiri na di la dama kyaare bone naŋ so ka a seŋ ka te ennel buuro bee a korɔ kponnuu gyereme.</p>	<p>Karembiiri sège a noba bama ferebo toma.</p> <ul style="list-style-type: none"> i. A sakuri karembi zuzeɛ ii. Karema zuzeɛ iii. Naa iv. MP/DCE/Assembly member etc. <p>Karembiiri sège ba ananso ata kyaare ne bone naŋ so ka a seŋ ka. Karembiiri tuuro a sakuri begre.</p>
FOOLBILE – 8 YEL E YELIBU	<p>4.8.1 kaa iri la kyɛ manne wuli lɛ te naŋ maŋ yeli yelɛ ayi noore yelyaga puorij</p> <p>4.8.2 mannewuli kyɛ wuli a yelɛ na naŋ ba yi a noore poo.</p> <p>4.8.3 Sège gaŋgaa/gyilil/eelii kɔkɔre tontonne</p>	<p>Enja yelyaga, mannoo bonde-mannefulli, gaŋgaa gyile/eelɛ yelyaga.</p> <p>Nadaare yelɛ yelibu, mannoo, bondemannewulli: zugɔgroo, nulaale, gbie nyorebo, kɔlbaa nee naŋ de leŋ tee zun, pɛnzeɛleebu ane amine.</p> <p>Gaŋgaa/Gyili/Eelii ŋmeɛbo – duoro emmo, puubu, boole noba laŋ taa, ane amine.</p>	<p>Karema de a biiri wee ka ba kaa iri lɛ te naŋ maŋ yeli yelɛ ayi noore yelyaga puorij.</p> <p>Karema manne a te engane yelɛ yelibu mine ka a karembiiri wuli a muno/pare.</p> <p>Karema de sooroo ane no-iri a soŋ a karembiiri ka ba kaa iri gaŋgaa/gyili/eel tontonne.</p>	<p>Sège mannoo ane yeldemannewulli ḥaŋ be a Dagaare ane a muno.</p>

FOOLBILE	YELNYOGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEØRENYAABO
FOOLBILE 9 SEGEKANNEBAJ (YELYOLLAA ANE DEEMBAJ)	A karembie na tòo 4.9.1 wuli la yelyøllaa ane deembaøj teetæs	Yelyøllaa ane Dëebaøj Yelyøllaa: Søgre la a maøj poøj ej doræs ane foøbillii poc. Deebaøj: Ba maøj sège la ka ba deen ka noba nyø. O maøj poøj ej la deesønmaara poc.	Karema soj a karembiiri ka ba pore yelyølle gama mine Dagaare poc. Karema soj karembiiri ka ba pore dëebaøj gama mine a Dagaare poc.	Karembiiri sège yelsoore ayi naøj wullo yelyøllaa ne dëebaøj teetæs.
 SEGEKANNBAJ (Næs naøj teere yeli a sège senselloo ane senselloo naøj kyaare næs nyøvore yelmenja bee yelkana eebø yelmega.	4.9.2 wuli næs naøj teere yeli senselloo ane senselloo naøj kyaare næs/noba nyøvore yelmenja teetæs.	Næs naøj teere yeli senselloo – O maøj waa la senselloo næs naøj teere o yøej poc a sège. Senselloo naøj kyaare næs/noba nyøvore yelmenja: O maøj e la senselloo naøj kyaare næs/noba mine nyøvore yelmenje. Næs naøj sège senselloo kyaare omeña nyøvore.	Karema de ne a karembiiri wës ka ba de a senselle gama ej næs naøj maøj teere yeli o yøej a sège ane senselle naøj kyaare neekana bee noba mine nyøvore yelmenje.	
 SEGEKANNBAJ (YELZU ANE YELNYØGRAA/YELWULLAA)	4.9.3 wuli la a lyelzu ane a yelwullaa yelwiiraa poc	Yelzu: A senselloo zaa ba naøj kyoore ej yelbiri bee yeljmaa poc. Yelnyøgraa/yelwullaa: yøej/dørebo na zaa te naøjmaøj zanne ka teneerj wa kanne senselle. Te maøj nyø la yelwullaa ayi a yelzu poc. A pää de sège ne yøle.	Karema de yel sègraa, Senselloo, yelwiiraa, a wele o a kyø de o wuli ne a yelzu ne a yelwullaa teetæs.	Karembiiri kanne yelwiiraa, a gyøle o kyø wuli a yelzu ne a yelwullaa/yelnyøgraa.

SENIOR HIGH SCHOOL – YUOMO ATA 3

FOOLAA 1

DAGAARE KOKORE ANE O YIPCGE (ELECTIVE) SELABOSE

FONOLOGY

- i. bigri la voonebinyaane ane voonebidaare a kye manne bone nañ la voonebinyaane kpetaalon.
- ii. bañ bone nañ la kókótege a kye manne o meeroñ a Dagaare poc.

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 1 SÈGEBINYAAJNE KPETAALOJ.	<p>A karembie na tòø</p> <p>1.1.1 Mannewuli bone nañ la sègebinyaajne kpetaalon</p> <p>1.1.2 Kaa iri yelbie mine nañ tuuro a sègebinyaane bege.</p> <p>1.1.3 Kaa iri yelbie mine nañ ba tu a sègebinyaane mere a kye wuli bone nañ so.</p>	<p>Sègebinyaajne kpetaalon Sègebimunyuori Aseñ:a, e, i, o, u, Sèbebimumpøgre Aseñ:a, ε,ɔ,o(U).</p> <p>Asegebimuno ama nañ be a gangyere ama kaja zaa poc la na bañ tu taa yelbiri poc. Aseñ: bie boø tuo teø pie tøø</p>	<p>Karema de a o karembiiri wës ka ba bo yelbie nañ tuuro a sègelbinyaane kpetaalon</p> <p>Karema ne a karembiiri na di la dëmmo kyaare ne bone nañ so ka a yelbie mine ba mañ tuuro a mere ña.</p>	<p>Sège yelbie awola kye vej ka karembiiri kaa iri a anañ nañ tuuro a sègebinyaane bege</p> <p>Karembiiri sège yelbie pie nañ tuuro a kókore sègebo mere.</p>

Units/Topics that are not part of a language's phonology, grammar or culture should be avoided by teachers. For example, Ga and Dangme teachers should avoid the topic "vowel harmony".

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 2 SEGIBINYAAJNE VOLTAA ANE YOKPETAA	A karembie na tòo 1.2.1 tere la yele na mine poc te nañ man nyé voltaa ane yokpetaa a yelbie ane yeljmaara a Dagaare poc	Vøltaa: a voonebiri kaja man fere la o to, ka o na de a o meøronj. Aseñ ka o k'o, Ne o → N'0. Yøkpetaa: a voonebiri man bebe la kyé fo ba wono o voonoo. Aseñ (até) tae (te) Saæ, Lezaæ.	i. Karema tere yele nañ wullo voonebie voltaa ii. Karema de yeldemannewulli wuli ne a biiri voonebie voltaa. iii. Karema de yeldemannewulli soñ bigri ne voonebie yokpetaa/ yøglekpetaa.	
FOOLBILE 3 NAANABOCLOO	1.1.4 wuli la sëgebie mine nañ man kpare taa kyé ka a voonoo waa yeni.	sëgebikparre, Aseñ:kp, gb, ñm, ny, gy,ky,ane amine.	Karema na soñ la karembiiri ka ba bo sëgebie na nañ man kpare taa.	Karembiiri sëge yelbie mine nañ taa sëgebikparre a poc.

Units/Topics that are not part of a language's phonology, grammar or culture should be avoided by teachers. For example, Ga and Dangme teachers should avoid the topic "vowel harmony".

SENIOR HIGH SCHOOL – YUOMO ATA 3

FOOLAA 2

DAGAARE KOKORE ANE O YIPCGE (ELECTIVE) SELABOSE

KANNEBAJJAAPARE

YELNYCGE YEREE: A KAREMBIE NA TÒO:

- i. maaleŋ baŋ la kannebaŋaapare gɔɔloŋ mine
- ii. nyɛ kyɔɔroo gɔɔloŋ
- iii. maaleŋ baŋ leeroo meŋ gɔɔloŋ

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 1	A karembie na tòo			
(a) KANNE YEREE (LEEPEROO)	2.1.1 kanne la kanne yerees le a kyaare ne kanne yerees.	Kanne yelsɛgraa, foolaa bee gama.	Karema soŋ a biiri ka ba kanne a dabegre dendeŋ ane a pegle ayi naŋ de weɛ a dabegɛ naŋ tu poo. Karema soŋ a biiri ka ba kanne a foolaa zaa a kyɛ leɛ maale eŋ a kanne o soŋ a nyɛ a yelbulo.	Karembiiri kanne foolle ba naŋ ba nyɛ kyɛ iri a soorebie nœ
(b) KANNE TEENAA (LEEPEROO)	2.1.2 Kanne la yelsɛgre ka a kpɛ			
FOOLBILE 2				
LEEROO	2.2.1 nyɛ leeroo sobie mine 2.2.2 toŋ toma yaga kyaare ne leeroo	Yelzuri ane yele naŋ maŋ soŋ a yelzu ka a taa tontonne teetee.	Karema ne a biiri di dɛmɛ kyaare le ba naŋ na bɔ a yelzu yele poo. Karema tu soorebie ane a no-iri zie a vɛŋ ka a biiri kaa iri yele naŋ maŋ soŋ a yelzu tontonne. Karema soŋ a biiri ka ba toŋ toma kyaare ne yele iruŋ iruŋ naŋ taa yelteeraa boŋyeni.	Karembiiri toŋ toma kyaare leeroo.

Units/Topics that are not part of a language's phonology, grammar or culture should be avoided by teachers. For example, Ga and Dangme teachers should avoid the topic "vowel harmony".

SENIOR HIGH SCHOOL – YUOMO ATA 3

FOOLAA 3

DAGAARE KOKORE ANE O YIPOGE (ELECTIVE) SELABOSE

SEGEBO

የኢ.ፌ.ዲ.ሪ የዕለታዊ አገልግሎት ተስፋዎች

- i. la nyę la yęmpaalaa kyaare yelgbęęe ane o kaama.
 - ii. Nyę la gooloŋ naŋ kyaare yęle daa daa lę ane yęle lęs maaleyelbie
 - iii. Toŋ toma yaga a kyaare gooloŋ naŋ be sęgemannaę sęgebon

FOOLBILE	YELNYÇGRE PUKYAARE	YELKÖLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 1	A karembie na tòç			
YELGBÖGE	3.1.1 manne la bone naç la yelgböge 3.1.2 wuli yelgböge sommenja ane yelgböge yieme tætæs 3.1.3 kaa iri yelgböge paree ane a tontonne	A yelgböge i. Yelgböge sommenja ii. Yelgböge yieme Yelgböge Paree Yuori yelgböge Eronwuluu yelgböge Bigruu Yelgböge.	Karema de sooroo ne a no-iri soj karembiiri ka ba kaa iri yelgböge kaama. i. yelgböge na baj waa la yelbie ayi bee a gañ lë kye taa ere ane eron kpøglaa. Asej 1. Ijmenenj baj 2. Bayo da pønnée la 3. A pøgebili pøgre la a laare A yelgbögre ama a sazuñ taa la ere ane eron kpøgle naç taa pare. Asej ii. Karema de yelgböge arzie tontonne soj ne karembiiri ka ba kaa iri yelgböge, eronwuluu yelgböge, bigruu yelgböge ane yuori yelgböge.	Karembeiri sege yeldemanne wulli anuu, anuu, ka a wullo yelgböge sommenja ane yelgböge yieme. Karembeiri sege yel e ayi ayi naç taa i. Yuori yelgböge, ii. Bigruu yelgböge ane iii. Eronwuluu yelgböge

Units/Topics that are not part of a language's phonology, grammar or culture should be avoided by teachers. For example, Ga and Dangme teachers should avoid the topic "vowel harmony".

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 2 YELLE PAREE	A karembie na tòò 3.2.1 kaa iri la yele parëe, beree/meeroj ane a tontonne	<p><u>Yele:</u> Parëe <u>Beree/Meeroj</u> i. Yelgboli/yeldaa ii. Yelkpara iii. Yel-lereme</p> <p><u>Tontonne</u> i. Yelyelbaraa ii. Sooroo iii. Feroo yeli/Soro iv. Miijeluu/Tannoo</p>	<p>Karema leë tuuli tesre karembiiri bone nañ la yelgboge. A soj a karembiiri ka ba banj ka yelgboli ne yelgboge sommeña waa la bonyeni.</p> <p>Karema sëge yeldemannewulli, a soj a biiri ka ba kaa iri a parëe meeroj ne a tontonne.</p> <p><u>Tontonne</u> i. Yelyelbaraa, sooroo, Ferooyeli/soro miijeluu/tannoo ane a mine.</p>	<p>Karembiiri sëge yelgbolo/yeldaare pie.</p> <p>Karembiiri maale yele pie pie kyaare ne yelkpara ne yel-lereme.</p>
FOOLBILE 3 YELLE LEE TU KO CT	3.3.1 wuli la nooreyelë ane yele tu ko to teetëe	<p><u>Nooreyelë</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - A yelbie menne a soba nañ yeli - Yelyuoraa/yel-ograa (" ") - bee mannoo/bonwullaa (:) <p><u>Yele lee mannoo</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - A yele yelibu wagre manj kyilliñ, ka a yoleëre, wagre eronwuluu ane bezie eronwuluu menj manj kyilli la. - A ba manj taa yelyuoroo (" ") bee mannoo (:) 	<p>Karema soj a karembiiri ka ba maale yele kyaare ne nooreyelë. Aseñ</p> <ul style="list-style-type: none"> i. N na yi la sori bieou O yeli ka "N na yi la sori bieou" ii. Køn kpe te la. O yeli ka "køn kpe te la". Karema soj a karembiiri ka ba lee nooreyelë gaa ne mannoo. <ul style="list-style-type: none"> i. O yeli ka "o na gaa la sori bieu" ii. O yeli ka "Køn kpe te la". 	Karema sëge nooreyelë a vëñ ka a biiri leere eñ yele lee mannoo poo

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 4 YELÉ GYELBU (MEEROJ NANDAARE)	A karembie na tōo 3.4.1 kaa iri a kokore mers tononne yelé poo	<u>Kokore bege tontonne</u> Erε – subjects(s) Eron – verb(v) Etere – objects(ob) - complement(c) - Adjunct(A)	Karema soj a biiri ka ba kaa iri yelgboge tononne ane a arziiri a peere nyε o meεron yelé poo Asen: <u>Bayoo see la</u> E eron zaamenj, te da <u>pōge la a Peresedere</u> (eron) eterε <u>A dōolee na naŋ su a kparsoglaa la zu a</u> boɔ (eterε) <u>zu a boɔ</u> eron eterε	Karema sεge yelé anuu ka karembiiri de a por ej a kaama ja poɔ. Erε, Eron ane etere
FOOLBILE 5 (a) SEGEMANAA i. MANNOO ii. BIGRUU iii. MANNEWULUU iv. NOKPEEENE (b) YELYAGA SεGEBO	3.5.1 lee teere la mannoo Bigruu Mannewuluu ane Nokpeeene sεgebo gɔɔloŋ 3.5.2 maale sobie ba naŋ maŋ tu sεge yelyaga. 3.5.3 Sεge yelyaga ka o soma	Manno Bigruu Mannewuluu Nokpeeene A yelyaga seŋ ka o taa: i. Yelzu ii. Pooyele iii. Zukpulluu. Nembere kaa iribu aseŋ Mr. chairman/Dakogisoba Namine ane amine Kpulluu sobie N baareε la Barka/Bareka	Karema peere nyε ka a biiri danj wɔŋεε bee kanne la yelsεgraa. Vεŋ ka ba di dεmmo kyaare yelsεgraa. Karema ne biiri di dεmmo kyaare yelsεgraa tōna. Karema bɔ yelzu, ka ba di dεmmo kyaaare ne o.	Karembiiri sεge yelzu naŋ kyaare sεgemanna. Karembiiri sεge yelsεgraa kyaare yelzu kaŋa.

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 5(CONT'D)	A karembie na tòo			
(C) LËTE SÈGEBO (TOMA ZIE LËTE)	<p>3.5.4 maale la toma zie gane sobituuri</p> <p>3.5.5 de toma zie lëte yelbie a sège toma lëtere</p> <p>3.5.6 sège toma lëte kyaare yelzu kaaja</p> <p>3.5.7 de yelbie nañ na tu soñ a sège lëte konee nañ e kpoñ gañ fo</p>	<p><u>SOBIE</u></p> <p>(a) sègre bezie (b) bebiri (c) A kanna bezie (d) Puoro (e) Yelzu (f) Pooyele/yélé nyaa (g) Kpulluu (h) Sori soro (i) Sègre yuori (j) Nu-dii</p> <p>Lëtere te nañ man sège ko noba nañ kore te. Nembagne.</p> <p><u>SOBIE</u></p> <p>Bebiri sègre bezie Puoro Kökore gaaloo Kpulluu Sègre yuori</p>	<p>Karema ne a karembiiri di dama kyaare toma zie lëte sobie.</p> <p>Karema ne a karembiri di demmo kyaare a lëte ña to sègebo.</p>	
(D) LËTE TE NAÑ MAÑ SÈGE KONEE NAÑ E KPOÑ GAÑ FO (SEM-FORMAL LETTER)	3.5.8 sège la nòkpeene wuluu döla	Kyeyuobu + yelzu sagebo ane basagebo, nemberë emmo, kòkogaale.	Karema tere yelzu. Ka a biiri ijme nòkpeene kyaare ne ba sagebo bee basagebo.	Karembiiri sège nòkpeene kyaare ne yelzu.
(E) DAMADIIBU	<p>3.5.9 sège nòkpeene kyaare ne yelzu kaaja.</p> <p>3.5.10 boole sobie te nañ manj tu a di dama</p>	<p>A kpulli a nòkpeene zu, a wuli fo sagebo bee basagebo.</p> <p><u>Sobie</u></p> <p>Nee nañ yele a yélé yuori Bon na yélé na a soba nañ yeli. Tègebo/Pennoo</p>	<p>Karema boole biiri bayi ka ba yi wa deen deene kyaare yelzu kaaja. Ka a biiri nyé kyé meñ lee manne bon ba nañ woñ.</p>	Karembiiri sège bamenne dama diibu.

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 5 (CONT'D) (F) DUORO GAMA LETERE	A karembie na tɔɔ 3.5.11 wuli la sobie na te naŋ maŋ tu a sège letere eŋ duoro gama poɔ	<u>Sobie</u> Yelzu Poɔyeɛɛ Kpulluu Sègre yuori ne o kpɛzie (mobile Number) Kokore gaaloo Yelbie kaa iribu	Karema tere yelzu ka ba di ne dɛmmo kyaare a letɛ nya meɛroŋ. A foolbile zaa na maŋ taa la o yelzu kye ka a kpullu taa a sègre zaa yelzu.	Karembiiri sège letɛ kyaare ne yelzu kaja.

SENIOR HIGH SCHOOL – YUOMO ATA 3

FOOLAA 4

DAGAARE KOKORE ANE O YIPCGE (ELECTIVE) SELABOSE YELBAJYIZIE ANE YIPCGE

YELNYCGE YEREE: A KAREMBIE NA TÒC:

- i. la maalej bañ la yelbarjizie kaama ane yele nañ ere te zene lanjkpeebonj.
- ii. taa hakel kyaare ne a kannoo gama.

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 1	A karembie na tòc			
SEKPÖGA	4.1.1 wuli la bon nañ la sekpöga 4.1.2 sëge sekpöga beree ane a yelsoore 4.1.3 kaa iri la a kye di dama kyaare ne sekpöga paree 4.1.4 wuli la sekpöga tòna	Yele nañ wullo yelmenje kye taa yelwullaa A sekpögre: (a) Yelwuoraa nañ waa degré le (b) A yelwuoraa mañ wullo la yelmeja (c) A wullo meja bañ taabo (d) A yelmenje mañ sôgle la ane amine Sekpöga muno ne a arziiri A mañ soñ la ka te - ñmaa yel wogi ñmaa. - Eñ la Tegron a kokore yelbu poo - Wullo noba - Leë te eebô Ka te korô a yel yele gyereme a mañ terë la yelmenne	Karema tere sekpögre ñmaa le a kye soñ biiri ka ba wele bee a gyele o. Karema tere sekpöga kye soñ karembiiri ka ba wuli yelkaja eebo zie ba nañ mar lõo a Karema ne a biiri di dëmë: kyaare ne sekpögre yelsoore nañ be a yelnyögra poo. Karema boole a biiri a veñ ka ba tere sekpöga a kye soñ ka a biiri porj a en a yelnyögre/yelwulla a poo. Aseñ i. Meja sigruu ii. Bieri iii. Kannyiri iv. Nõtuu Karema ne a karembiiri di dëmë kyaare ne sekpöga tòna	Karembeeri sëge sekpöga ayi ayi a wuli ziiri n ate nañ na too de a toq ne toma. Karembeeri sëge sekpöga ayi a kye wuli a yelwullaa/a kaña zaa poo. Karembeeri sëge sekpöga ayi ayi a kyaare ne a yelwulli ama meja sigiruu, Bieri. Karembeeri sëge sekpöga yel-erre annu.

Units/Topics that are not part of a language's phonology, grammar or culture should be avoided by teachers. For example, Ga and Dangme teachers should avoid the topic "vowel harmony".

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKJLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 2	A karembie na tōo			
KAALOO (SĀĀKON NOJ PUORUU)	<p>4.2.1 manne la bon nañ la kaaloo</p> <p>4.2.2 kaa iri saja na ba nañ mañ kaala</p> <p>4.2.3 wuli kaaloo tōna</p>	<p>Sāākonnoj puoruu nañ mañ wuli yelə eebo ane sagedeebo.</p> <p>Yelə mine eebo saja</p> <p><u>Yelə mine nañ sen ne kaalo</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Pōge yelə maaloo, bie dōgebo, kūū ane a ūūmu yelmaale, noba peeroo, baalon ane tige ---- ane amine. - A wullo ḡ̄̄m̄̄mpuori sagebo - A e vuo ka noba mañ wuli kyε zanne yelpaaba - A mañ korɔ te la emmaaron te lanjkpeebon 	<p>Karema wuli lə ba nañ mañ kaale a kyε son a biiri ka ba di dēmə kyaare a yelbie na nañ mañ be kaaloo poo.</p> <p>Karema ne a karembiiri di dama kyaare yelə mine eebo saja ba nañ mañ kaale.</p> <p>Karema son a biiri ka ba di dēmə kyaare kaaloo sieree ane lə ban anj mañ kaale.</p>	<p>Karembiiri soore nembere a banj lə ba nañ mañ kaale a kyε sēge kaalebie.</p> <p>Karembiiri sēge kaaloo ziiri pie.</p> <p>Karembiiri di dēmmə kyaare kaaloo sieree a te zenə yeltarre poo.</p>
FOOLBILE 3				
KOE MAALOO NE ATCNA.	<p>4.3.1 tere yelə ata nañ mañ vəñ ka te maala koe.</p> <p>4.3.2 bō təetəelōj nañ be tasaja koe maaloo ane zenə koe maaloo</p> <p>3.4.3mannenwuli Dagaaba sagedeebo kyaare ne kūū.</p> <p>4.3.3 mannewuli kūū parəe.</p>	<p>Dagaaba sagedee la ka kpenne be la be. A wulo la gyerema O e la te yipōge tuuruŋ kana. Te ferebo toma la</p> <p>Tasaja/dakoroj saja koe maaloo ane zenə deme..</p> <p>A soba see mañ yi la te poo kpenne poo.</p> <p>Pii kūū ane Ijmene zu (baalon kūū).</p>	<p>Karembiiri di dēmmo kyaare na koe maaloo sieree.</p> <p>Karema na de na la karembiiri weə a ba di dēmmo kyaare tasaja koe maaloo ane zenə koe maaloo a bō a təetəelōj.</p> <p>Karema poj karembiiri ej gaŋgyere poo, a vəñ ka ba ḡ̄̄s nokpeēne kyaare na Dagaaba sagedeebo kūū ejə..</p> <p>Karema de na karembiiri weəka ba di dēmmo kyaare na kūū pa (Bō nee nañbaŋ Dagaba yipōge ka o manne kūū parəe wuli ba.</p>	<p>Poj karembiiri ej gaŋgyere poo a vəñ ka ba gyele bō bon nañ so ka a sen ka Dagaaba maala koe.</p> <p>Karembiiri ḡ̄̄s nokpeēne kyaare tasaja koe maaloo ane zenə koe maaloo.</p> <p>Karembiiri bō nyēDagaaba sagedeebo kyaare ne kūū nañ waa te lanjkpeesonj.</p> <p>Karembiiri sēe kūū parəe ayi ba nañ ba maala a koe.A sēge pii kūūparəe ba nañ mañ maale a koe.</p>

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEØRENYAABO
FOOLBILE 4				
KYENDI				
	4.4.1 pore kye manne wuli kyendi paree.	Kyendi waa la te yipoge naq kyaare nee naq maq di o to kyen o to na kuu puoriq.	Karema de ne karembiiri wees ka ba di demmo kyaare ne kyendi paree	Karembiiri lantaa di demmo kyaare ne kyendi paree ayi.
	4.4.2 manne bon naq la yipoge kyendi	Nee naq sej ka o di kyen. Kyendi yelsonne ane o yelkyerre	Karema ne a karembiiri di demmo kyaare ne te yipoge kyendi yelsonne ne o yelkyerre.	Karembiiri po ba menne ej gaajgere a qme nokreene kyaare ne te yipoge kyendi yelsonne ane a yelkyerre.
	4.4.3 manne le nee naq maq di o to kyen asej PNDC Law 111 naq wuli le kye bo o ne te yipoge kyendi teeteelonj.	PNDC Law 111 yelsonne ane o yelkyerre.	Karema na de na la karembiiri wees ka ba di demmo kyaare ne PNDC Law 111 yelsonne ane o yelkyerre.	Karembiiri qme nokreene kyaare ne a PNDC Law 111.

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 3 ZENE JA LAJJKPEEBO MEJABANTAABO ANE TE GARGARDI YELWONNI	<p>4.3.1 kaa iri la te pampana lajkpeeb, meja ban taabo ane te eledi yelwonni mine.</p> <p>Kaa iri bone nañ mañ wa ne a meja ban taa, eledi ane te lajkpeeb yelwonni na mine ane a yelkyerre</p>	<p>Lajkpeeb, menjabantaabo ane te eledi yelwonni mine:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nannyigkpeene - Téekpeene - Bibili gyenteres - Bagekpeene - Däänyu-gaalii - Belbelbe ane amine <p>Bon nañ mañ wa ne a yelwonni a te lajkpeebon Aser</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nañ - Ba taa toma - Dögreba kon kaa biiri zu - Banyetögle - Taaba belloo ane amine 	<p>Soj a karembiiri ka ba tòò kaa iri yelwonni mine a te lajkpeebon.</p> <p>Karembiiri kaa iri a bon nañ mañ wa ne a yelwonni ama ba nañ boole.</p> <p>Poñ ba ej gangyere poc ka ba di deme kyaare bon nañ mañ wa ne a yelwonni ja.</p>	<p>Poñ a biiri ej gangyere poc, a ven ka ba di deme kyaare ne a yelwonni na ba nañ kaa iri na.</p> <p>A biiri tere bone ba nañ nyé a yi dama ba nañ di poc.</p>

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 4 KULTAA ANE WELTAA	A karembie na tōo 4.4.1 manne wuli bona nañ la kultaa ane o tōo.	Kultaa: Dōo ane Pōge nañ lañ taa. Ka ba dōgreba sage, a tu a yel-tuuri zaa nañ sej ne. <u>Tōna/Sieree</u> - Bale barebo - Sēngan yelē be yē yon bayi zie - Gyeremē - Sontaa ane amine	Karema de ne a karembiiri wēe ka bo tōo wuli bon na te nañ boola kultaa te lañkpeebon.	Karembiiri deen deene kyaare pogeeble.
	4.4.2 wuli iri kultaa parēe	- Te yipōge kultaa - Kōoto poo kultaa - Ùmempuori kultaa	Karema soj karembiiri ka ba wuli kultaa parēe a ba lañkpeebon.	Karembiiri sege yeldemannewulli anuu kyaare ne te yipōge kultaa.
	4.4.3 sēge sobi-sonne na mine te nañ mañ tu de pōge bee a kuli serē.	<u>Yelē a nañ sen ka fo ban</u> - A pōge/dōo yuomo - Nōmmo - Yizie - Ùmempuori - Gyogo ane amine	Karema de a biiri wēe ka ba di dēmmo kyaare yelē nee nañ mañ kaa kye kuli serē bee a de pōge.	Pon a bīri ej gangyere poo ka ba di dēmmo kyaare ne yelē te nañ mañ kaa kye de pōge bee a kuli serē Karembiiri sege sobie ayoobo nañ na ban bege weltaa.
	4.4.4 Kaa iri yelē anaare nañ mañ wa ne weltaa	<u>Yelē mine nañ mañ wa ne weltaa</u> - Ba baa baare - Gargardi yelwonni - Ùmempuori tētēe - Nannyigri - Badōgebo - Sēngan-gaalii - Nembabu - Ane amine	Karema soj karembiiri ka ba di dēmmo kyaare ne yelē nañ mañ wa ne weltaa.	

FOOLBILE	YELNYCGRE PUKYAARE	YELKOLAGRE	WULUU ANE ZANNOO YEL-ERRE	PEERENYAABO
FOOLBILE 5 SÈGEKANNEBAJ (SÈGEWIIRAA)	A karembie na tòo 4.5.1 wuli ka yelsègraa e la sègewiiraa	<u>Sègewiiraa yelsoore</u> <ul style="list-style-type: none"> - O yelbulo mañ be la pgle poc, ka a pāā lantaa waa vulantakpoli (stanza) poc. - O mañ vñj la ka yelwogi waa ñmaa lë. - "Free" veræ - O mañ taa la yelkaama - A mañ be la a gampèle soganj - A pgle kaña zaa mañ piili ne la sègebidaa 	Karema de dëebanj, yelyagesègraa sègewiiri gama wa ne a karendie. Por a karembiiri ej gañgyere poc a vñj ka ba de dëebanj gane ane sègewiiri, a kaa nyé kyé wuli a meeroj tætæs. Karema de ne karembiiri wës ka ba di demmë kyaare ne sègewiiri yelsoore.	Karembiiri sège sègewiiri yelsoore anaare.

**Yelzuri mine te naŋ na baŋ de sɛge sɛgemannaa
(Essay Writing)**

REGENERATIVE HEALTH AND NUTRITION

YEIZURI . —— koɔ̄ yiibu zie

- i. saa koɔ̄
- ii. baa koɔ̄
- iii. kolle
- iv. boohol
- v. pɔ̄mpe
- vi. koɔ̄ naŋ zoro

- 2 Koɔ̄ tɔna te laŋkpeesboŋ
- 3 Pɛnnoo ane te laafeelonj

RELIGIOUS, MORAL, AND CRITICAL ISSUES OF OUR TIME (RMCI).

YEIZURI

- 1 Te baapaaba tééfaare nyuubu
- 2 Te laafeelonj ane zimaale
- 3 Pɔ̄gebilii poore taabo
- 4 Pɔ̄ge yon bee dɔo yon biiri kabo
- 5 Saamo (koɔ̄, saseɛ, koola ane amine
- 6 Teere selebo ne a kyeebo.
- 7 Bondisaamaa diibu (Food poisoning).
- 8 Gbeεŋmeebo (løe, motori vuū naŋ di yiri , gboe ane amine)
- 9 Boma maale taabo aseŋ : bondirii, koɔ̄, koola, te wədonne ane amine.
- 10 Te baapaaba bonsuuru.

GAMA

Dəmannaŋmene (prose)

Namalneɛ (drama)

Selected poems from a book by Mr Mark K.K Ali